

Slovenski čebelar

2

Letnik LXXXXII - Leto 1990

Slovenski čebelar

SLOVENSKI ČEBELAR
GLASILO ČEBELARSKIH
ORGANIZACIJ SLOVENIJE

št. 2

1. februar

letnik 92

VSEBINA

Pavel Zaletel: Odprto pismo čebelarju	34
Janez Firm: Mesečna opravila za februar	35

BOLEZNI ČEBEL

dr. Đuro Sulimanović: Poapnela zalega	38
dr. Jože Rihar: Prispevek k zdravljenju poapnele zalege	40
mag. Franc Javornik: Akcija odkrivanja hude gnilobe čebelje zalege v občini Grosuplje leta 1989	41
Anton Rozman: Poapnela zalega, varooza in še kaj	43

SELEKCIJSKI KOTIČEK

Janez Poklukar: Naravna selekcija čebel in prilagajanje čebeljih družin na lokalne pašne pogoje	44
dr. Jože Rihar: Najpreprostejši način odbire čebel	44

KAJ SO PISALI NEKOČ

France Guna: Kako skuhati čim lepši vosek	48
Avugst Bukovec: Naše panjske končnice (nadaljevanje)	50

ČEBELARSTVO V TRŽNEM GOSPODARSTVU

Janez Mihelič: Tudi čebelarstvo je v krizi	54
--	----

PREJELI SMO

Andrej Dvoršak: Sklep sodišča – Zasebna tožba Medexa se zavrže	55
Lojze Kastelic: Porušen čebelarski most v Evropo	57
Scott Gamazine (nadaljevanje): Čebelarjenje v Južni Koreji	58
Andrej Dvoršak: Apiterapija v ljudskem zdravilstvu	59

IZ DRUŠTVENEGA ŽIVLJENJA

Strokovna služba ZČDS: OBVESTILO o razdeljenem regresu za nakup zdravil	61
Čebelarji OŠ Velika Nedelja: Čebelarji z OŠ Velika Nedelja	61
Obalno čebelarsko društvo: Anton Sedmak – 70-letnik	62

OSMRTNICE

CONTENTS

P. Zaletel: A letter too beekeeper	34
Janez Firm: Beekeepers occupations in February	35

BEE DISEASES

D. Sulimanović: Chalk brood disease	38
J. Rihar: New way of extirpating Chalk brood disease	40
F. Javornik: Action of identification American Foulbrood in Grosuplje year 1989	41
A. Rozman: Chalk brood disease, varroosis	43

SELECTION OF BEES

J. Poklukar: Selection of bees for a local sources of nectar and pollen	44
J. Rihar: The symple way of bee selection	44

OLD ARTICLES

F. Guna: How to produced a good wax with heated wax press method	48
A. Bukovec: Our colorful designs of Slovene hives	50

BEEKEEPERS AND MARCET

J. Mihelič: Also a beekeepers is in crisis	54
--	----

FROM THE POST

A. Dvoršak: In the cours	55
--------------------------------	----

L. Kastelic: A beekeepers breatch to Evrope was destroid	57
--	----

S. Gamazine: Beekeeping in South Korea	58
--	----

A. Dvoršak: Apiterapi among the people	59
--	----

FROM THE SOCIETY LIFE

OŠ Velika Nedelja: Life and work of young beekeepers from Velika Nedelja	61
--	----

OBITUARIES

VABILO NA XIII. REPUBLIŠKO POSVETOVANJE ČEBELARJEV

Zveza čebelarских društev Slovenije prireja

V SOBOTO, 24. FEBRUARJA 1990,

XIII. REPUBLIŠKO POSVETOVANJE ČEBELARJEV V LJUBLJANI,

v dvorani doma JLA, Trg OF št. 13 – nasproti železniške postaje v Ljubljani. Posvetovanje bo posvečeno boleznim, ki so spremljevalke varooze.

DNEVNI RED POSVETOVANJA:

Ob 9. uri otvoritev posvetovanja, nato bodo sledili referati:

1. **prof. dr. Jurij Senegačnik:** Rezultati domačih raziskav učinkovitosti akaricidov pri zdravljenju parazitarnih bolezni čebel
2. **dr. Željka Matašin** – Veterinarska fakulteta Zagreb: Poapnela zalega in virusne bolezni čebel – vpliv varoe na širjenje teh bolezni
3. **mag. Dragica Grbič** – Dalmed Split: Kako zdravimo poapnelo zalego in druge bolezni čebel z novjšimi preparati
4. **dr. Jože Rihar:** Poapnela zalega v Sloveniji

POSVETOVANJE BOMO PONOVLILI V SOBOTO,

3. MARCA 1990 V MARIBORU, OB 9. URI

V DVORANI VEKS, RAZLAGOVA 14.

Po predavanjih bo razgovor s strokovnjaki. Udeleženci bodo lahko kupili tudi novo videokaseto »Čebelarjeva opravila – II. del«.

Posvetovanje bo zaključeno ob 14. uri.

Čebelarje vabimo, da se obeh posvetovanj udeležijo v čim večjem številu.

IO ZČDS

ODPRTO PISMO ČEBELARJU

Po članku Franca Gune »Oglasi se kaj« priredil Pavel Zaletel

Odkar je udarila med nas varooza, ta strela z jasnega, ni od Tebe nobenega glasu več. Nič mi ne pišeš! Kaj je vendar s Teboj in Tvojimi čebelicami? Je vse izumrlo? No, pa menda ne bo tako hudo. Vem, kako je s Teboj; dosti dela imaš, pa se težko pripraviš k pisanju. Saj je bilo tudi prejšnja leta tako; jaz sem Ti pisal redno vsak mesec, Ti pa si se dvakrat na leto komaj omajal! Če si bil ob dobrih letinah nekoliko bolj zgovoren, si pa ob slabih toliko bolj trdovratno vztrajal v svojem molku. Tako nekako si razlagam tudi to Tvoje sedanje zadržanje. Sedem suhih let, kaj ne! – Toda zdaj, ko so za nami, je čas, da se zopet zga-neš! Da imaš za pisanje okorno roko, – na to se mi tudi ne boš več izgovarjal! Tvojo pošto res zelo pogrešam.

Vidiš, okoli mene se že desetletja in desetletja zbira dosti znancev – čebelarjev; kako prav bi mi prišlo, če bi lahko postregel s kako dobro čebelarsko, bodisi izpod Kuma, bodisi izpod Pece ali pa izpod Snežnika! Pa ne mislim tu samo kakih veselih dovtipov. Nikakor, dasi mi je tudi to dobrodošlo. V prvi vrsti mislim tu resne članke in poročila o delu, prizadevanjih, poizkusih, uspehih in neuspehih naših čebelarjev. To bi gotovo zanimalo vso našo tovarišijo.

Ko potujem širom po naši slovenski zemlji ter se mimogrede oziram po njenih krasotah, se včasih zatopim v takole razmišljanje: Glej, tu častitljivi Kum, tam košata Peca, bahavi Krim in vabljivi Blegoš, Gorenjski kot v skalnem obzidju in Bela krajina s pravljimi Gorjanci, premožna Savinjska dolina in plodno Krško polje, sončne Haloze in vesele Slovenske gorice, Dravsko polje s svojimi polji in zelenim Pohorjem, Rož in Podjuna, sanjava ravan našega Prekmurja, pozabljeno Mengeško polje in skrita, z resjem poraščena Kolovraška reber, Ajdovska dolina s ponosnim Nanosom, – vse, vse sami rajski pašniki za našo pridno sivko, vse ena sama obljubljen-a dežela za Tebe, Našega čebelarja! Koliko življenja vzklije sleherni pomlad na tej zemlji, koliko načrtov, truda in upov je položanih vanjo! In vendar vemo in izvemo tako malo o vsem tem ... Zakaj ...?

Upravičeno tožim, da čebelarji premalo pišete, zato gre vse Vaše bogato znanje v

pozabo. To drži. Pa bi se dalo zapisati marsikaj zanimivega, važnega in pomembnega, kar bi vsak rad bral. Saj ni treba, da bi pisal ne vem kako učeno. To večine bralcev sploh ne vleče. Kako torej pisati? Tako nekako pač, kot se pogovarja človek s človekom, prijatelj s prijateljem: preprosto, odkrito, neprisiljeno in iskreno, vedno pa to, kar je človeku pri srcu.

Če si se odločil za pisanje, je pomembno predvsem to, da si na jasnem, o čem hočeš pisati. V starih knjigah sem našel poučen nasvet: Rem tene, verba sequentur! Drži se predmeta, o katerem si se namenil pisati, in besede Ti bodo kar same tekale! Poskusi, boš videl, da je res! (Vse to znajo seveda najbolje zaljubljeni: to so ti pravi mojstri v peresu! No, pa tudi mi čebelarji nismo kar tako; sam po sebi veš, da se pravo čebelarsko srce v eni sami pomladi najmanj sedemkrat ogreje, ni zlodej, da bi nam pisanje ne šlo od rok!)

Dalje si zapomni! Če hočeš, da Ti bodo bralci dobro sledili, glej, da snov lepo razporediš! Misli, ki jih razvijaš, moraš spraviti v neko urejeno zaokroženo celoto. Če si ga polomil v tem, pravimo, da »stvar nima ne glave ne repa«.

Da pa Ti bo pero kar najbolje teklo, Ti povem še priznано navodilo rimskega pesnika Horaca: Omne tullit punctum, qui miscuit utile dulci. Po naše bi se reklo: Najbolje bo stvar pogodil tisti, ki zna koristno in poučno prav zabeliti s prijetnim in zabavnim.

Pa kaj Te bom še dalje učil, ko pa vem, da znaš vse bolje kot jaz. Navsezadnje se mi boš pa na tihem hudomušno smejal in muzal, videč, kako se trudim v potu svojega obraza, da Ti dopovem to, kar Ti že davno sam veš. Zato pa – Ti kar piši, pa je! Piši tudi o tem, kako si s svojimi čebelami prebrodil teh sedem suhih let. Si šel nemara tudi Ti ritensko s svojim »velečebelarstvom? Verjetno, ko si na svojega starega prijatelja kar čisto pozabil. No, zdaj se boš že oglasil, kaj ne!

Bilo bi se še o marsičem pogovoriti. Glej, koliko znamenitih slovenskih čebelarjev in čebelarstev je šlo v zadnjem času v pozabo! Ker jih ni nihče nikoli opisal, nihče fotografiral, so utonila v pozabljenje. – Za

Ambrožičevo čebelarstvo vemo, vemo za čebelarstvo Lakmeyerja, Kalana, Bukovca, Žnideršiča, Rojine, celo Janše ... Vse to je v knjigah vsaj deloma rešeno pred pozabljanjem. Za čebelarstva, ki so danes v svojem največjem razmahu, pa vemo bore malo.

Živimo v dobi, ko se v Sloveniji tako rekoč zadnji primitivni panji umikajo zmagujočim novim tipom. Slamnati koši v Prekmurju in Beli krajini jemljejo slovo. Ali ne bi bilo umestno, če bi nam kdo o tem tipu panja, ki je tudi slovenski, podal kakšno izčrpno, pregledno sliko? Naši prevažalci nam dajejo na splošno zelo malo poročil. Razen enega ki se mi oglašja vsako leto in to še celo večkrat, ostali pišejo preveč poredko, tako da še vedno nimam popolne slike o prevažanju čebel. O teh prevozih bi res zelo rad zvedel kaj več, kake podrobnosti, četudi neugodne. Na napakah se učimo. Težave in napore, ki spremljajo naša prizadevanja, bi bilo potrebno prikazati čim bolj slikovito. Na kakšen način in s kakšnim uspehom se čebelarji v naših najvišjih planinskih predelih, kako tam, kjer se paša za vse leto zaključí z junijem, in kako tam, kjer je edina paša akacija ali pa kostanj? Kdo mi ve o tem kaj povedati?

Slovenski čebelarji so bili že od nekdaj dobri opazovalci in poznavalci čebel. O njihovih navadah in načinu življenja so vedeli marsikaj, kar je ostalo drugim prikrito. Peter Glavar je vedel o prahi matic več kakor

Dzierzon in vsi njegovi sodobniki. In vendar ga širši svet ne pozna. Zakaj ne? Ker je bil preskromen, ker je premalo pisal. – Dzierzon je bil najslavnejši čebelar v prejšnjem stoletju. Si je pa tudi znal to slavo priboriti! Saj je vsako najmanjšo stvar, ki jo je opazil pri čebelah, obesil na največji zvon. Vidiš, tako je treba! Tudi mi moramo pisati – pisati o vsem, kar opazimo pri svojih ljubljenskih novega in posebnega. No, ne zaradi slave, ne iz nečimrnosti, pač pa zato, da se medsebojno izobražujemo.

In naši izumitelji? O novih izumih vedno rad berem, četudi se stvar v praksi morda slabo izkaže. – Pri vas ste bili vedno precej iznajdljivi; če ne popiše eden, naj popiše drugi! Tako pisanje ni tako kočljivo kot šolska naloga. Če bo kakšna vejica preveč ali premalo, nič zato, bo že moj urednik poskrbel, da bo Tvoj dopis prišel v take roke, kjer bo teh napak zmanjkalo. Tudi pošto lahko kar nanj nasloviš – dobim prav tako, kot če jo pošlješ naravnost name.

In drugače? Kako si kaj pri zdravju? Upam, da si tak kot dren. Jaz sem zaenkrat še dobrega zdravja, samo pošte, pošte pogrešam. Sklepam to svoje pismo in Te pri srčno pozdravljam ter želim čim več pošte od Tebe.

Na svečnico, 2. februarja 1990

Tvoj
»Slovenski čebelar«

MESEČNA OPRAVILA ZA FEBRUAR

JANEZ FIRM

V prejšnji številki sem napisal nekaj svojih misli o izbiri panjskega sistema, v tem sestavku pa bom najprej opozoril na pomen izbire mesta za stojišče panjev oziroma za postavitev čebelnjaka. Ta odločitev je za uspeh čebelarjenja najpomembnejša, še posebno če želimo s čebelami pridobiti pomemben ali celo edini vir dohodka. Če pa gojimo čebele le kot ljubitelji, potem ta odločitev ni najpomembnejša, saj je predvsem pomembno, da imamo čebelnjak čim bližje doma. Enako velja za tistega čebelarja, ki si je čebele šele priskrbel ali pa si jih še bo in je brez kakršnihkoli izkušenj. Zanj je pomembno, da ima stojišče v bližini

doma, da bo lahko kadarkoli ukrepal, predvsem če bo napravil kakšno večjo napako. Prav tako je dobro, da se seznani z izkušenim čebelarjem–mentorjem, ki ima svoje čebele v bližini, da mu bo kdaj pa kdaj pregledal čebelje družine in mu svetoval. Šele čez dve ali tri leta, ko si bo nabral že nekaj izkušenj in ko mu bo jasno, kako bo čebelaril – ljubiteljsko ali pridobitno, bo razmišljal o mestu čebelnjaka.

O tem problemu se najprej posvetujemo z odkritimi in izkušenimi čebelarji. Nato dobro preglejmo bodočo makrolokacijo čebelnjaka. Predvsem dobro preglejmo okolico, kjer živimo. Poiščimo si predvsem

področja z zgodnjim spomladanskim razvojem, s trajno razvojno in vsaj eno glavno, zanesljivo pašo, ter ugodno pozno poletno in jesensko pašo. Pomembno je tudi, da zime niso vetrovne ali vlažne, prav tako pa tudi ne preveč mile. Toda te zahteve le redko lahko uresničimo, kajti taka stojišča so največkrat že prenatrpana s čebelami, zato moramo upoštevati tudi druge važne zahteve. Morda imajo manj ugodna področja druge prednosti, ki so pomembne za uspešno čebelarjenje. Včasih je odločilnega pomena tudi bližina doma in pa število panjev v naši okolici. Pri odločitvi za kraj, na katerega bomo postavili čebele, si pomagamo s specialkami in pašnim katastrom. Ko si izberemo kraj, zarišemo krog v polmeru 1,2 km. Če je v notranjost tega kroga več kot 40 čebeljih družin, še posebno če je večina teh družin v bližini sredine kroga oziroma v neposredni sosesčini naše lokacije za bodoči čebelnjak in če krog navzven zapirajo visoki hribi, opustimo misel o postavitvi čebelnjaka na tem stojišču. Vemo namreč, da vsaka čebelja družina rabi za svoj razvoj 10 hektarov površine, porasle z različnim rastlinjem, v notranjosti tega kroga pa je le 440 hektarov, torej za nekako 40 do 50 družin. Prenaseljen okoliš je za donos medu največkrat povprečen ali celo slab. Zato raje izberimo po pašnih pogojih slabši, a ne dovolj gosto zaseden okoliš. Pri tem upoštevamo predvsem nadmorsko višino: najboljše so lokacije od 400 do 600 m nad morjem, pri tem pa ima prednost razgiban in gričevnat svet ali doline manjših rek, ki tečejo proti vzhodu ali zahodu. Vendar lokacija ob takih rečicah zaradi megle in vlage ni ugodna. Najbolj ugodna je suha, prisojna in zavejtrna lega na meji med spodnjo in srednjo tretjino pobočja. Delovni obseg čebel je s tem največji, zagotovljen jim je mir in najboljše izkoriščanje naravnih možnosti.

Manj je tudi možnosti za prenos različnih čebeljih bolezni, kot sta huda gniloba, nosema. Čebele imajo ponavadi dovolj vode in dobro pašo. Dovolj so oddaljene od velikih poljedelskih in sadjarskih monokultur, ki jih kmetijci intenzivno škropijo, in od večjih industrijskih krajev, kjer je onesnaževanje okolja zelo močno. Za čebelarja pa je predvsem pomembno, da lahko ob vsakem vremenu s prevoznimi sredstvi pride do čebelnjaka. Pomembno je, ali imamo v

bližini tekočo vodo, elektriko, možnost uporabe pokritega ali celo povsem zaprtega prostora. Posebno za stojišče nakladnih panjev je pomembno, da je le-to sosedom na očeh, da ne bi prišlo do tatvin, hkrati pa naj bo dovolj oddaljeno, da jih čebele ne bodo motile. Če imamo na izbiro več možnih stojišč in se ne moremo odločiti, katero bomo uporabljali, lahko naredimo preizkus tako, da na vsa stojišča postavimo po nekaj panjev in jih tam pustimo vsaj dve do tri leta. Na ta stojišča postavimo tri do pet družin, in to le na lesene grede. Za nakladne panje to ni nikakršen problem, pa tudi za AŽ panje ne, le dobro jih moramo pokriti in dovolj dvigniti od tal. Najbolje je, da pustimo panje na teh stojiščih prek celega leta ali pa vsaj prek čebelarske sezone.

Paziti moramo, da nam družine v teh panjih ne izrojiijo. Če se to zgodi, lahko dobimo napačno sliko o vrednosti stojišča. Zaradi narave čebelarjenja si bomo lažje izbrali stojišče za AŽ panje kakor pa stojišče za nakladne panje. Nakladne panje lažje predstavljamo, hkrati pa je zaradi večje izpostavljenosti čebel vremenskim vplivom pomembnejša mikrolokacija stojišča, zato je izbira lokacije težavnejša. Takšno stojišče lahko iščemo tudi več let, še posebej če pri tem nimamo srečne roke, ali pa je področje, kjer čebelarimo, neprimerno za nakladne panje.

Neki izkušen čebelar in gozdar je potreboval kar deset let, da je našel primerna stojišča, kar se mu danes močno pozna pri donosih medu in cvetnega prahu. Določitev mikrolokacije je pomembna predvsem zato, ker je lahko že manjši premik panjev levo – desno, navzgor ali navzdol po hribu ter proti jugu ali severu, posebno pri nakladnih panjih, neverjetno pomemben, predvsem v hribovitem svetu. Izbira dobrega, prenaseljenega pasišča je tudi lahko dvorezen meč. Zato se takšnih lokacij, če je le možno, izogibajmo.

Naj omenim, da tudi v drugih državah priporočajo 20 do 30 panjev na enem stojišču, stojišča pa naj bi bila v oddaljenosti treh ali celo več kilometrov. Le ob izdatnih pašah, in še to le v času, ko ta paša traja, je lahko na ožjem območju večje število čebeljih družin na enem mestu. Zdaj, ko je varoa močno razredčila predvsem kmečka čebelarstva, se nam ponuja ugodna priložnost, da čebele postavimo na izpraznjena

Če izdelujemo satnice sami, je zima pravi čas za to delo. V ročno stiskalnico vlijemo zajemalko mrzle medene vode, nato zajemalko stopljenega voska, potem ko spustimo pokrov in odlijemo odvečni vosek.

stojišča. Povsod v Sloveniji obstajajo srednje dobra in tudi dobra področja, ki so povsem brez čebel. Poiščimo jih in naselimo s čebelami v našo in kmetovo korist.

Februarja pri čebelah še nimamo veliko dela, zato pa pripravimo vse potrebno za prihajajočo pomlad, ko ga bo več kot dovolj. Predvsem se pripravimo na prvi čistilni izlet čebel, ki je v naših krajih pogosto že februarja. Čebele po malem izletavajo že, če je jasno, mirno in čisto ozračje in v senci nad 5 stopinj Celzija. Vendar ob tako nizki temperaturi izletavajo le posamezne čebele iz močnih družin, ki sedijo tik za žreli, in iz družin, ki imajo nosečo ali grižo. Močnejši čistilni izlet pa lahko pričakujemo, kadar se temperatura sredi dneva dvigne v senci nad 8° C, če je vreme lepo in sončno. Takrat se bodo čebele spreletele iz skoraj vseh panjev, razen iz hudo oslabilih družin. Če je mogoče, ta dan opazujemo čebelje družine in si zapišemo morebitne nenormalne pojave pri posameznih družinah. Čebele, ki se živahno in množično spreletavajo, so zdrave in niti ni nujno, da si to zabeležimo. Drugače pa je s čebelami, ki slabo letajo ali nervozno tekajo po bradah in čelni strani panja sem ter tja. Te so verjetno brezmatične. Če pa na žrelu opazimo

Potem ko z nožem obrežemo satnico, dvignemo pokrov in počasi dvignemo satnico.

majhne trote, so v teh družinah zagotovo matice trotovk. Pozorni bodimo tudi na barvo iztrebkov. Rjavo ali gosto blato je znak zdravih čebel, redko in kašasto pa je

znak grižavosti ali noseme. Sumljivi so predvsem tisti panji, v katerih imajo čebele napete zadke, težko hodijo po bradah in trepečejo s krili. Opazili bomo tudi, da nekatere družine pričnejo množično izletavati, ko se druge že umirjajo. Naj nas to ne moti. Če imamo ob čebelnjaku tudi nakladne panje, bomo opazili, da so čebele iz njih začele izletavati kakšne pol ure prej, zato tudi nekaj časa pred ostalimi prenehajo izletavati.

Pozorni bodimo na tiste panje, kjer čebele ne izletavajo. Tem družinam pihnemo v žrelo, potrkamo ob panj in prisluškujemo. Če slišimo šum, to pomeni, da je družina živa in normalno prezimuje. Če pa šuma ne slišimo, je verjetno, da je družina že odmr-la. Da se o tem prepričamo, previdno odpremo panj in posvetimo v ulice. Če je družina umrla, panj zapremo. Zapremo tudi žrelo, da druge čebele ne bi ob izletnih dneh ropale hrane in se čezmerno okužile s spora-mi noseme. Če pa je družina še živa, a oslabela, ji še ne moremo pomagati. Pomagamo lahko le družinam, ki imajo pre-malo hrane, in to tako, da jim iz rezerve do-damo dva polna medena sata, ki ju najprej ogrejemo na sobno temperaturo, nato pa potisnemo ob rob gruče. Pred tem med odkrijemo na tisti strani, ki je ob gruči, da bodo čebele lahko takoj pričele jemati hrano. Če je vreme toplo in pri kateri od družin ugotovimo brezmatičnost ali trotove matice, ji dodamo rezervno družino. Brezma-tične slabiče pridružimo močnejšim družinam. Zložimo jih v medišča drugih družin

ali jih vanje ometemo, saj v tem času vsa-ka družina rada sprejme osirotele čebele. Vedeti pa moramo, če so te čebele zdrave.

Pri nakladnih panjih ob izletnem dnevu vsem družinam zamenjamo podnice. V ta namen moramo imeti nekaj rezervnih pod-nic in pokrovov. Pričnemo pri prvem, ob katerega postavimo novo podnico, odkri-jemo pokrov ter celoten panj brez stare podnice postavimo nanjo. Pri tem gnezda praktično nismo ohladili, saj je bil panj od-prt le spodaj. Po drobirju na podnici lahko ugotovimo, na kateri strani naklade je gru-ča, koliko ulic zaseda in koliko je mrtvic. Nekaj jih lahko odvezujemo za skupni vzor-ec za laboratorijski pregled, če bomo ta iz-vid potrebovali. Ostale stresemo v prazno posodo, očistimo podnico in jo postavimo na sonce, da se osuši. Pokrijemo panj in na enak način postopamo tudi z ostalimi pa-nji. Če odkrijemo brezmatično družino, jo enako kakor družino v AŽ panju pridružimo katerikoli močni družini. Osirotele čebele se bodo morale umakniti navzgor k močni družini, kjer je dovolj toplote in hrane. Če bi osirotelo družino dodali nad močno družino, bi se le-ta morala pomakniti v spodnjo nakladdo, zgornjo pa bi morala dodatno ogrevati. To bi jo zavrlo pri njenem razvoju. Pri AŽ panjih pa čiščenje podnic opravimo tako, da panj odpremo, odstranimo opaž in okence ter izvlečemo podstavljeno lepen-ko, nato pa z grebljico postrgamo podnico. Panj spet zapremo in zamenjamo opaž, če je vlažen. Po končanem delu mrtvice in drobir zakopljemo.

Bolezni čebel

POAPNELA ZALEGA

dr. ĐURO SULIMANOVIĆ

V preteklem letu smo imeli izreno veliko primerov okužbe čebel s povzročiteljem poapnele zalege, zato me je veliko čebelarjev prosilo, da bi o tej bolezni napisal in objavil nekaj več. V začetku smo bili pre-pričani, da je ta zahteva neutemeljena, ker smo v preteklosti (Sulimanović '86) že precej pisali o tej bolezni čebel. Ker pa se je v tem času v čebelarstvo organizacijo včlanilo veliko novih mladih čebelarjev in

so se nekoliko spremenili tudi način in po-goji zatiranja te bolezni, je to vzrok, da se zopet lotevamo te teme.

Poapnela zalega je nalezljiva bolezen večinoma pokrite čebelje zalege. Povzroča jo glivica *Aschospaera apis*. Plesen pre-raste telo ličinke in jo spremeni v trdo bel-kasto mumijo, ki je podobna koščku apna. Čebele izvlečejo spremenjene ličinke iz cel-lic in jih nosijo iz panja, zato lahko čebelar

najprej opazi obolelost družine na žrelu panja in pred panjem. Povzročitelj je zelo odporen, za svoj razvoj v ličinki pa potrebuje določene pogoje.

V zadnjih letih je zaradi prevelike uporabe antibiotikov in akaricidov in zaradi premajhne skrbi za selekcijo čebel pri čebelah porušeno biološko ravnovesje, zato poapnela zalega postaja iz leta v leto večji problem.

Poapnela zalega je bila opisana kot bolezni čebelarjev zalege že na začetku tega stoletja, vendar je bila takrat zelo redka in ni povzročala večjih škod. Šele v zadnjih nekaj letih se je močno razširila v čebelnjakih mnogih dežel.

Do nedavna je vladalo prepričanje, da v Avstraliji ni poapnele zalege, zato so veljala zelo stroga pravila o uvozu čebel in čebelnjih pridelkov, da bi tako preprečili vnos te nevarne bolezni. Ko pa so strokovnjaki skušali izolirati povzročitelja te bolezni v zdravih čebelnjih družinah, so ga našli, vendar ni povzročil bolezni. Ta primer jasno kaže, da morajo na družino delovati še neki neugodni pogoji, da se bolezen razvije. Heath je leta 1985 poročal o razširjenosti poapnele zalege v Evropi. Navedel je, da so bolezen opazili v Švici, na Poljskem, v Franciji, ZSSR, ČSR, Grčiji, Italiji, Norveški, Angliji in Škotski. Verjetno zaradi nepoznavanja stanja ni navedel Madžarske in Jugoslavije. Že leta 1977 pa je Kordos poročal, da se poapnela zalega hitro širi tudi na Madžarskem. Pri nas je prvi poročal o težavah s poapnelo zalego v svojem čebelnjaku Čanađija. Ob tem je tudi navedel, da je pregledal veliko čebelnjakov med Dravo in Savo in da so le redki čebelnjaki brez poapnele zalege. Po tej prvi objavi se je pojavilo veliko člankov in referatov o tej bolezni, ki opisujejo poapnelo zalego kot nevarno in pomembno čebeljo bolezen.

POVZROČITELJ

Povzročitelj je plesen, ki je bila opisana že na začetku tega stoletja in so jo imenovali *Pericystis apis*. Kasneje so ugotovili, da ta plesen sodi v rod *Ascosphaera*, zato se danes imenuje *Ascosphaera apis*. Na hranilni podlagi raste v obliki dolgih niti, ki na koncu tvorijo razmnoževalne organe, polne spor. Spore so zelo trdožive in lahko v zemlji preživijo 15 let in več. Takoj ko najdejo primerno podlago, vzkljujejo in ras-

tejo. Omenjeno plesen so odkrili v veliki večini čebelnjih družin, čeprav so družine zdrave.

Širjenje in razvoj bolezni

Povzročitelj pride v zdravo čebeljo družino po različnih poteh. Vir okužbe so propadle čebelarjeve ličinke, ki jih čebele zmečejo iz panjev in na katerih se razvijajo spore.

Spore raznaša veter po okolici, čebele pa jih lahko prinesejo v panj s cvetnim prahom, medom ali z vodo. Okužbo lahko prenaša tudi čebelar, in sicer s prenosom satja iz panja v panj, s čebelarskim priborom, s krmljenjem z okuženim medom in cvetnim prahom, pri združevanju ali jačanju družin.

V družini prenašajo spore odrasle čebele krmilke z medom, cvetnim prahom in vodo, ko krmijo starejše ličinke. Na ta način se ličinke najpogostejše okužijo v starosti od 3 do 4 dni. V črevesu okužene ličinke spore vzkljujejo in prodrejo čez steno črevesa v telo ličinke. Belkaste niti plesni na koncu povsem prerastejo telo ličinke in ličinka odmre dva dni po tistem, ko se je iztegnila in so jo čebele pokrile s pokrovcem. Odmrla ličinka je v začetku belkasta in mehka, kasneje svetlorumena in hrustava, nato pa otrdi kot apno ali kreda. Ko začne plesen tvoriti spore na površini, se barva spremeni v zelenkasto in nato v črno. Čebele zmečejo ličinke iz panja že pred vzklitjem spor, če je družina še močna, tako da se proces nadaljuje izven panja. Čeprav se poapnela zalega šteje med obolenja zalege, ne pa odraslih čebel, pa Takaki s sodelavci (85) poroča o možnosti nepravilnega razvoja kril pred izleganjem. Krila naj bi bila poškodovana zaradi delovanja povzročitelja poapnele zalege.

Marta Gilliam (85), vodilna strokovnjakinja za raziskovanje poapnele zalege, je s poizkusom dokazala, da pri vnašanju iste ga števila povzročiteljev v panj včasih prihaja do razvoja bolezni, včasih pa za čebeljo družino ni nobenih posledic. Iz tega lahko sklepamo, da je biološko stanje čebelnjih družin najpomembnejši dejavnik za razvoj bolezni ali za odpornost.

Med strokovnjaki v svetu vedno bolj prevladuje prepričanje, da je povečana uporaba antibiotikov v čebelarstvu eden od glavnih vzrokov za povečano širjenje poapnele zalege. Ta domneva je precej

verjetna, ker antibiotiki uničujejo tako škodljive kakor tudi koristne bakterije v črevesju čebel, zaradi tega pa lahko nastanejo ugodni pogoji za razvoj plesni, ker so uničeni njihovi naravni zaviralci. Ta pojav je sicer dobro znan tudi humani in veterinarski medicini. Za čebele je zelo pomemben tudi čistilni nagon. Čebele, ki marljivo čistijo satje in odmrlo zalego odstranjujejo iz panja, s tem odstranjujejo tudi vir okužbe. Če čebele ne čistijo dovolj dobro, pa se okužba širi. Obstaja še možnost, da je vzrok širjenja poapnele zalege tudi pretirano zdravljenje z različnimi zdravili proti varrozi, kar zmanjšuje biološko ravnovesje čebelje družine.

ZNAKI BOLEZNI

Zelo je pomembno, da bolezen odkrijemo čim prej in da tudi takoj ukrepamo. V začetku je pred žrelom ali ob njem le nekaj ličink, kasneje pa lahko najdemo odmrle ličinke tudi v pokriti zalegi. Ko je bolezen zelo razvita, lahko vidimo, da je zalega raztresena, nekatere celice so delno odprte, v

njih so bele suhe ličinke, pokrovčki pa so vlažni. V tem stanju je veliko suhih belih ličink že na podnici. Tako obolelo družino je že težko zdraviti.

ZDRAVLJENJE BOLEZNI

Osnovno zdravljenje družin se vedno začne že pred pojavom bolezni, in to tako, da skrbimo za močne in zdrave družine z zadostno količino hrane in zalogo cvetnega prahu. Dotok hrane v panj mora biti stalen. Panji morajo biti suhi z dobrim zračenjem. Če so matice stare, jih zamenjamo z mladimi. Ne dodajamo antibiotikov preventivno, dodajamo pa vitamine, in to predvsem vitamin C. Za zatiranje poapnele zalege so v zadnjem času na Madžarskem in na Japonskem začeli uporabljati dve novi sredstvi. Več podatkov o teh sredstvih bomo dobili na naslednjem mednarodnem kongresu Apimondie, zato bomo o njej poročali v eni od naslednjih števil.

Pčela 10/89

Prevedel: J. Mihelič

PRISPEVEK K ZDRAVLJENJU POAPNELE ZALEGE

Objavljamo gradivo dveh francoskih publikacij o zdravljenju poapnele zalege, ki povzroča zlasti spomladansko slabljenje čebeljih družin.

Colin (1989) objavlja rezultate poskusov, ki jih je s sodelavci veterinarske šole v Toulousu opravil z rastlinskimi olji matične dušice, majarona, šetrja glede na njihovo učinkovanje na povzročitelje poapnele zalege. Vse rastline, katerih olja so raziskovali, so iz družine usnjatice (Labiales).

Za poskus so izbrali olje šetrja. Naši čelablarji ga poznajo tudi pod imenom beli žeppek, *Saturea montana*, ki je močno razširjen v vsem Primorju in na otokih. Šetrjevo olje so mešali v sladkorno testo v koncentraciji 0,1 odstotka (1 ml na 1 kg). Konec zime, tj. februarja, so skupini čebeljih družin dali po 1 kg zdravilnega testa. Drugo primerjalno skupino družin so krmili s sladkorno raztopino, tretjo pa z navadnim sladkornim trstom. Po 75 dneh so ugotavljali delovanje hranjenja v treh primerjalnih skupinah.

V skupini, krmiljeni z navadnim testom, se stanje poapnele zalege ni spremenilo in je ostalo enako kot v družinah, ki niso bile

krmiljene. V skupini, ki je prejela sladkorno testo z dodatkom šetrjevega olja, se je raven okužbe s plesnijo očitno znižala, tako da so se družine spomladi lahko normalno razvijale.

Avtor zaključuje, da so mnoga rastlinska olja zelo aktivna in zaslužijo, da jih v praksi preizkušamo. Imajo fungistatično (zaviralno) in fungicidno (ubijajo plesni) delovanje.

Olja ekstrahirana iz matične dušice, majarona in šetrja cenijo tudi v humani aromaterapiji.

Dodajanje teh olj v sladkorno testo predstavlja potemtakem preventivno zdravljenje poapnele zalege, ne da bi tvegali onesnaženje čebeljih pridelkov s tem ali onim fungicidom. Pri njihovi uporabi pa ostaja možnost ponovne okužbe, ker olje šetrja ni sporicidno, ne ubija spor plesni *Ascosphaera apis*, ki povzroča poapnelo zalego. Zato bi bilo treba pričeti z zdravljenjem zgodaj spomladi, izločiti šibke družine, obenem pa delati na vzgoji odpornjših čebel, tj. čebel, ki imajo v večji meri razvit čistilni nagon.

Po reviji La Sante de L'Abeille, 1989/9-10, priredil prof. dr. J. Rihar.

AKCIJA ODKRIVANJA HUDE GNILOBE ČEBELJE ZALEGE V OBČINI GROSUPLJE LETA 1989

mag. FRANC JAVORNIK

Poleg varooze in v zadnjem času tudi poapnele zalege je huda gniloba čebelje zalege ena od najnevarnejših bolezni, ki ogrožajo naše čebele in čebelarstvo. V Sloveniji pa tudi v Jugoslaviji je v zadnjih letih odkritih vse več in več novih žarišč bolezni. Za povečano število odkritih žarišč je na eni strani kriva vse večja razširjenost bolezni, na drugi pa je k temu pripomoglo izobraževanje in osveščanje vseh čebelarjev, šolanje čebelarskih preglednikov in ne nazadnje tudi izboljšanje organizacije veterinarske službe na tem področju.

Huda gniloba čebelje zalege je predvsem bolezen pokrite čebelje in trotovske zalege. V zadnjem času se zaradi delovanja varoe včasih pojavlja tudi v nespecifični obliki v odkriti čebelji zalegi. Povzročila jo *Bacillus larvae*. Čebelje ličinke se okužijo v prvih dneh življenja s hrano, ki je okužena s sporami povzročitelja. Nespecifična oblika bolezni pa je posledica parenteralnega vnosa okužbe naravnost v kri ličinke, kar stori varoa z okuženim ustnim aparatom, ko pije hemolimfo.

Iz panja v panj bolezen najpogostejše prenaša sam čebelar, in sicer z okuženim satjem, orodjem in rokami. Iz čebelnjaka v čebelnjak pa se bolezen prenaša najpogostejše z ropanjem oslabeledih okuženih družin na skupnih pašah, z nakupom okuženih čebeljih družin, z okuženimi satnicami, panji, orodjem, medom itd.

Za razvoj bolezni je potrebna določena količina spor *B. larvae*, ki pride v hrano mladih ličink. Najobčutljivejše na okužbo so ličinke v prvem dnevu življenja. Čim starejša je ličinka, bolj je odporna proti okužbi. Običajno se bolezen razvije šele takrat, ko se zalega preneha hraniti in se zabubi, čebele pa jo pokrijejo. Takrat ličinka zaradi razmnoževanja bacila v mišicah odmrine in začne gniti. V začetku gnitja ličinka izgubi svoj sijaj in postane rumenkasta. Kasneje izgubi svojo obliko in se na koncu, ko popolnoma segnije, spremeni v brezoblično smrdečo maso rjavkaste barve. Vse te spremembe se odvijajo skrite našim očem pod pokrovčki. Na zunaj se prvi znaki bo-

lezni pojavijo šele takrat, ko opazimo spremembe na pokrovčkih. Ti se najprej navlažijo, zato malo potemniijo in postanejo bolj gladki. Kasneje, ko se masa gnile ličinke osuši, se pokrovčki uvlečejo v celice, včasih tudi do polovice. Ko je bolezen v tem stadiju, je trajala že vsaj dva meseca. Prvo nespecifično znamenje bolezni je presledkasta zalega. Ker se to znamenje pojavi že mnogo prej, jo čebelarji pogosto lahko spregledajo. Za razvoj bolezni je poleg števila spor zelo pomembna tudi izraženost čistilnega nagona čebelje družine. Če je v hrani le manjše število spor povzročitelja, čistilni nagon čebelje družine pa je močan, bo izbruh bolezni v tej čebelji družini lahko močno zavrt, včasih pa se niti ne bo pojavila. V čebelnjaku imamo čebelje družine z različno izraženim čistilnim nagonom. Različno so odporne tudi na druge notranje in zunanje dejavnike, ki vplivajo na čebeljo družino, zato bolezen prej ali slej izbruhne v tem ali onem panju.

V občini Grosuplje smo v preteklem desetletnem obdobju na različnih lokacijah stalno odkrivali posamezna žarišča hude gnilobe. Bolezen smo s pomočjo veterinarske inšpekcije vedno dokaj hitro in uspešno sanirali. Na žalost pa so se vedno znova in znova pojavljala nova žarišča bolezni. To se najbrž dogaja zato, ker je bolezen v posameznih čebelnjakih prikrita, saj vemo, da lahko po manjši okužbi izbruhne šele čez nekaj let. V tem času pa se vseeno lahko prenaša z okuženim satjem in okuženimi čebeljimi družinami, ki na videz ne kažejo znamenj bolezni. Po drugi strani pa imamo v naši občini veliko število čebelarjev prevažalcev, ki prevažajo svoje čebele širom Slovenije, pa tudi v druge republike. Te čebele pridejo na pašah v stik s čebelami iz najrazličnejših krajev, kjer je stanje kužnih bolezni še veliko slabše kot v naši občini. Če hočemo uspešno čebelariti, smo in moramo biti vsi čebelarji zainteresirani za to, da imamo zdrave čebele. Zato smo se na izvršnem odboru Zveze Čebelarskih društev Grosuplje odločili, da v letu 1989 pred glavno pašno sezono pregledamo na hudo gnilobo čebelje zalege vse čebelje družine v občini.

Za pregled vseh čebeljih družin v občini se je bilo potrebno najprej dobro pripraviti. Najprej smo morali zagotoviti dovolj finančnih sredstev, za tem smo se povezali z veterinarsko službo in organizirali čebelarke preglednike. Zelo pomembno dejstvo za uspeh predvidene akcije je bilo zbuditi zanimanje vseh čebelarjev v občini.

Sredstva za izvedbo akcije smo dobili iz sklada za intervencije v kmetijstvu in pridelavi hrane občine Grosuplje na podlagi programa, ki smo ga posredovali skladu. S tem denarjem smo čebelariskim preglednikom izplačali skromno nadomestilo za izgubo časa. Potne stroške pa je plačal vsak čebelar sam. Nato smo se povezali z veterinarsko službo in pripravili načrt za izvedbo akcije. Najprej smo pripravili posebne obrazce, ki so jih morali čebelariski pregledniki izpolnjevati pri vsakem čebelarju. Poleg podatkov o pregledu čebeljih družin na hudo gnilobo čebelje zalege so čebelariski pregledniki na teh obrazcih zbirali tudi druge podatke, ki so pomembni za čebelarsko društvo. Tako smo uspeli dopolniti evidenco o vseh čebelarjih v naši občini. V sodelovanju z veterinarsko inšpekcijo smo sklicali sestanek vseh čebelariskih preglednikov, na katerem smo posamezne preglednike zadolžili za pregled določene ga področja, drugim pa smo dali točen spisek čebelarstev, ki so jih bili dolžni pregledati. Razdelili smo obrazce za popis in dali točna navodila za njihovo izpolnjevanje. Dogovorili smo se tudi, da veterinarski zavod preskrbi vsakemu čebelarskemu pregledniku in razdeli ustrezno razkužilo in nekaj parov rokavic za enkratno uporabo. Končno smo se dogovorili tudi za rok izvedbe.

Prve težave so se pojavile, ker čebelariski pregledniki nikakor niso mogli pravočasno dobiti razkužila in rokavic. Tako so se z njimi morali oskrbeti kar sami. Potem je akcija stekla. Predvsem moram pohvaliti nekaj mlajših upokojencev – čebelariskih preglednikov, ki so svoje delo pravočasno in zelo vestno opravili. Težave pri izvedbi programa so nastopile pri nekaterih

prezaposlenih čebelariskih preglednikih, ker jim je zmanjkovalo časa. Posamezni neorganizirani in tudi nekateri organizirani čebelarji so s svojim nerazumevanjem povzročali težave pri hitrejši in uspešnejši realizaciji akcije. Pa tudi vreme nam ni bilo najbolj naklonjeno, saj je bilo dokaj spremenljivo, hladno in deževno.

Pri vseh prevažalcih in v tri-kilometrskem krogu okoli lanske leto odkritih žarišč bolezni je preglede opravila veterinarska služba po svoji službeni dolžnosti. Pri tem delu so ji po potrebi pomagali tudi čebelariski pregledniki. Na področju občine, ki je bilo do tedaj uradno neokuženo, so preglede opravili čebelariski pregledniki sami.

Na področju cele občine so čebelariski pregledniki pregledali okoli 2500 čebeljih družin, pri tem pa so na uradno neokuženem področju odkrili 13 novih žarišč. Vsa žarišča bolezni so bila v doglednem času s pomočjo veterinarske inšpekcije tudi sanirana. Letos spomladi moramo ponovno organizirati enako akcijo, saj bomo le na ta način lahko preverili uspešnost našega dela v preteklem letu.

Iz poteka težav, uspehov in neuspehov minule akcije pa smo dobili nekaj izkušenj, ki nam bodo pri nadaljnjem delu v precejšnjo pomoč. Po temeljiti analizi smo ugotovili naslednje:

1. Akcija mora biti temeljito pripravljena. Na celotnem področju občine se morajo dobro povezati čebelarske organizacije, veterinarska inšpekcija, veterinarska operativna služba in organizirani čebelariski pregledniki.

2. Za izvedbo akcije moramo izbrati samo tiste čebelarske preglednike, za katere vemo, da imajo dovolj časa in da bodo svoje delo tudi strokovno in pravočasno opravili in oddali ustrezno poročilo.

3. Za opravljeno delo moramo čebelariskim preglednikom zagotoviti ustrezno plačilo.

4. Odkrita žarišča bolezni je treba takoj sanirati.

POAPNELA ZALEGA, VAROZA IN ŠE KAJ

ANTON ROZMAN

Ob vestnem delu čebelarja najbolj preseneti pojav poapnele zalege, poleg hude gnilobe in virusnih obolenj. Bolezen raznašajo čebele, ki imajo na svojih telesih trose. Čebelja zalega se lahko okuži skozi kožo na površini telesa, s hrano pa skozi prebavni trakt. Tak opis najdemo v knjižicah o tej čebelji bolezni. Obširnejši opis bolezni najdemo v knjigi »Bienenkrankheiten«, katere avtor je dr. Bindernagel. Med drugim je tudi zapisano, da so dosedanje preiskave odkrile tudi po 15 letih še aktivne trose poapnele zalege. Po njegovem mnenju prihaja do večjega pojava poapnele zalege zaradi neskladja med zalego in močjo čebelje družine, ki je ni sposobna negovati in ogrevati. Prehlajena zalega prične odmirati, lahko je sterilna ali pa gosto posejana s trosi poapnele zalege. Odmrlo zalego hitro prerastejo glivice plesni miceli, ki se zelo hitro razvijajo ob močnih ohladitvah.

Razvoj glivic v čebeljem gnezdu je mnogo boljši pri nižjih temperaturah, kot če je temperatura v gnezdu + 35°C. Za večji izbruh poapnele zalege so nevarne hitre zgodnje spomladanske ohladitve, ko čebele silijo matico k večjemu zaleganju, za otoplitvijo pa rade nastopijo ohladitve konec aprila ali v začetku maja, celo s snežnimi padavinami do nižin. Čebele se hitro stisnejo v gnezdo, zalego izven gnezda pa žrtvujejo, da odmrje od prehlada. Enak učinek navadno nastopi ob toplem spomladanskem vremenu, če se zaradi nose, pršice, hude gnilobe, varooze itd. zmanjša število čebel, ali zaradi zastrupitve (škropljenja sadnega drevja in drugega rastlinja, onesnaževanja okolja z različnimi kemičnimi substancami industrije itd.). Bolezen se širi tudi s prenašanjem varoe, okužene z glivicami plesni, na zaletavih čebelah. Pravih zdravil proti poapneli zalegi zaenkrat ni. Da bi bolezen preprečili pa priporočajo zoženje čebelje družine, večkrat pa tudi pomaga, če čebeljo družino presujemo na novo satovje v razkužen panj. Z ohranjanjem toplote, dražilnim krmljenjem, pogosto pa tudi s preleganjem matice, dosežemo pri čebelah boljši čistilni nagon.

Sate, okužene s poapnelo zalego, damo pretopiti, odkupovalca pa moramo opozoriti na okužbo, da bo vosek pravilno steriliziral. Omejitev širjenja poapnele zalege je predvsem odvisna od čebelarjev samih in od hkratnega in enotnega zatiranja varoe na določenem območju.

V svojem čebelarstvu še nisem opazil bolezni poapnele zalege v večjem obsegu, razen v letu 1987, ko sem v plodišču enega panja odstranil okuženo satovje in ga zamenjal z novim. Kasneje pa širjenja poapnele zalege nisem opazil. Mnenje evropskih čebelarjskih strokovnjakov o povzročitelju poapnele zalege je, da jo poleti povzroča predvsem varooza, ki čebelah in zalegi zmanjša odpornost in čistilni nagon, s tem pa ustvarja odlične pogoje za izbruh raznih bolezni. Marsikdaj prihaja zaradi varoe v čebelji družini do motenj prav po čebelarjevi zaslugi, bodisi da varoo nestrokovno zatiramo ali pa postane zaradi pretirane in nestrokovne uporabe zdravil nagne odporna. Včasih se čebelarji bojimo izgubiti nekaj kilogramov medu, zato varoa julija uide v čebeljo zalego in jo okuži z virusi, bakterijami in glivicami. Čeprav jo kasneje intenzivno uničujemo, čebelje družine ne moremo več rešiti propada. Kritičen odnos do čebelje družine v prvih desetih dneh meseca julija je prelomen za nadaljnjo usodo družine. Zaradi omalovaževanja množičnega vdora zelo plodne varoe v čebeljo zalego lahko povzročimo propad družine. Tudi varoa stremi za preživetjem in nadaljnjim razvojem zimske generacije. Ta pojav ni samo naš problem, ampak ga najdemo med čebelarji po vsej Evropi. Strokovnjaki zatrjujejo, da poapnela zalega ni samo evropski problem, saj se z njim ukvarja ves svet. Predvidevajo še nekaj let napredovanja bolezni, po svojem uničujočem višku pa bo bolezen upadla.

Pravih navodil za zdravljenje poapnele zalege zaenkrat ni, omejili jo bomo samo z resnimi preventivnimi ukrepi, seveda, če bomo pravilno in pravočasno zatirali poletno varoo po končani kostanjevi paši. Bolje kak kilogram medu manj v korist zdravja in hitrega razvoja čebelje družine!

NARAVNA SELEKCIJA ČEBEL IN PRILAGAJANJE ČEBELJIH DRUŽIN NA LOKALNE PAŠNE POGOJE

JANEZ POKLUKAR

Čebele so kot socialno živeča žuželka razvile mehanizme za skupno življenje. Vsak član čebelje družine ima točno določeno zadolžitev, zaradi česar se čebelja družina lahko prilagaja okolju in zato preživi.

Prezimljanje

Mile in kratke zime ter obilne zgodnje pomladanske paše narekujejo prezimljanje večjih čebeljih družin. S polnim izkoriščanjem zgodnje paše dobi taka čebelja družina dovolj zaloge hrane za kasnejše sušno obdobje.

Dolge, ostre zime z bujno pomladansko vegetacijo terjajo že določeno skromnost pri porabi zimskih zalog. Prednost imajo srednje in manjše čebelje družine, ki so pri zimski porabi hrane bolj skromne. Običajno se v takem obnebu pojavlja bujna pomladanska vegetacija in poletna paša v gozdu.

Celoletni razvoj čebelje družine

Intenzivnost pomladanskega razvoja vegetacije posredno narekuje tudi hitrost razvoja čebelje družine, ki v ugodnih okoliških pogojih teži k razmnoževanju čebeljih družin – rojenju čebel. Ni vseeno, kdaj čebelja družina roji. Vsekakor morajo imeti roji in izrojenci dovolj časa, da se pripravijo na zimo in da jo preživijo.

V vsem tem so vzroki za veliko raznolikost pridobitnih lastnosti čebel tudi znotraj pasme. Tako opažamo znatne razlike v velikosti čebelje družine prek zime, v hitrosti pomladanskega razvoja čebel, v intenzivnosti rojenja in tudi v količini pridelanega medu.

Količine potrebne hrane za obstoj čebelje družine so v različnih klimatskih pogojih različne. V osrednji Evropi porabi čebelja družina okoli 80 kg medu in 25–30 kg cvetnega prahu.

Med letom opažamo močna nihanja v količini konzumiranega medu v čebelji družini. Najmanjša poraba je v času brez zalege, to je od 15. oktobra do konca januarja. V tem času porabi družina 4–5 kg medu. Potem se poraba medu močno poveča, na 15 do 40 dag dnevno, in ostane tolikšna prek celega leta.

Kadar je paša skromna, je nemogoče ustvarjanje večjih zalog medu. V brezpašnem obdobju se začnejo čebele obnašati izredno racionalno. Matica močno omeji zaleganje, često ga celo prekine. Znak za omejevanje zaleganja nastopi tedaj, ko se količina razpoložljive hrane v satju zmanjša pod 5 kg. Čebele se znajdejo v stresni situaciji, s tem pa nastanejo pogoji za lažji izbruh raznih čebeljih bolezni.

Celinsko podnebje v Sloveniji posredno določa lastnosti naše kranjske čebele. Čebelja družina prezimi relativno šibka (10.000 do 20.000 čebel), ima nagel pomladanski razvoj, ki vse prerad konča v rojilnem razpoloženju čebel. Roji in izrojenci si opomorejo v poletni gozdni paši, tako da so primerni za naslednjo zimo. Na žalost je v tem primeru manj razpoložljivega medu za čebelarja in več za čebele. Sodobna čebelarska praksa prišteva rojenje k skupini negativnih lastnosti čebel.

Literatura je na voljo pri avtorju.

NAJPREPROSTEJŠI NAČIN ODBIRE ČEBEL

prof. dr. JOŽE RIHAR

Kako poteka množična odbira v praksi

Pri delu na čebelnjaku nas vodijo naslednja načela:

- iz nadaljnje reje izločamo družine z nezaželenimi lastnostmi (negativna selekcija),

- razmnožujemo medarje (pozitivna selekcija),

- skrbimo, da ne pride do škodljivih posledic plemenjenja v bližnjem sorodstvu.

Od načina čebelarjenja je odvisno, kdaj bomo izločali neustrezne družine. Največ-

jo priložnost za ugotavljanje lastnosti čebel imamo ob pomladanskem pregledu in ob točenju. Spomladi vidimo, kateri panji so slabo prezimili: na dnu imajo dosti mrtvic, opazni so znaki griže ali nose, poraba hrane je velika, zaostajajo v razvoju. V večini primerov bomo take panje zaenkrat pustili v čebelnjaku, vendar si jih bomo za beležili, da ne pozabimo nanje. Koristno je manjvredne družine pred glavno pašo pridružiti normalnim plemenjakom.

Ob točenju smo bolj radikalni. Družine, ki ne dajo nič ali le malo medu, izločimo iz nadaljnje reje. Zamenjamo jim matice, če so živalne, če pa so šibke, jih združimo z normalnimi plemenjaki. Matice zamenjamo tudi preveč srditim panjem. Ob tej priložnosti pridružimo tudi trotovece k normalnim družinam. Včasih sate takih družin ometemo, da si čebele izprosijo pot v druge panje. Tako delamo zlasti konec sezone, ko pripravljamo čebele za zimo.

Pozitivno odbiro izvajamo na več načinov

Priporočljivo je, da ob pregledu oz. točenju razdelimo družine vsega čebelarstva na tri skupine.

V prvi skupini so hiravci, družine, ki jih nameravamo izločiti: združiti z drugimi ali jim izmenjati matice. V drugi skupini so odbranke, družine, v katerih smo že več let zapovrstjo pridelali nadpovprečno mnogo medu, kjer matice obilno in sklenjeno zalegajo, prezimujejo brez griže in nose, čebele pa so krotke in brez rvavkasto rdečkastih obročkov. Ob izzimitvi smo našli v njih le malo ali nič mrtvic. Prednost dajemo medarjem, ki ob navzočnosti stare vzgojijo novo matico. V tretji skupini, ki je ponavadi najštevilnejša, so ostale povprečno dobre družine. Veseli razvršča družine čebelnjaka v posamezne skupine na naslednji način. Če je povprečni pridelek medu na panj v vsem čebelarstvu enak 100 %, spadajo v tretjo skupino družine s pridelkom od 71–120 %, v skupino hiravcev družine, ki naberejo manj kot 70 %, ter v skupino odbrank družine, ki naberejo več kot 120 % medu, glede na povprečje čebelnjaka.

Važno je, da za obnovo matic in narejenecv jemljemo matičnike le iz skupine odbrank. Če vzrejamo matice, jemljemo vzrejno gradivo – žerke ali jajčeca – le iz najboljših družin, ki nam vsestransko us-

trezajo. Družine odbranke nam služijo potemtakem za matičarje in trotarje. Zaradi vzreje troto nekaterim odbranim družinam že v prvi polovici aprila vstavljamo v gnezda satnike, v katerih bodo čebele gradile trotovino, da bodo v čebelnjaku prevladovali boljši troti. Kolikor je v naši moči, istočasno omejujemo vzrejo troto v slabih družinah. Če imamo sate z že zgrajeno trotovino, jih postavljamo najboljšim plemenjakom poleg gnezda.

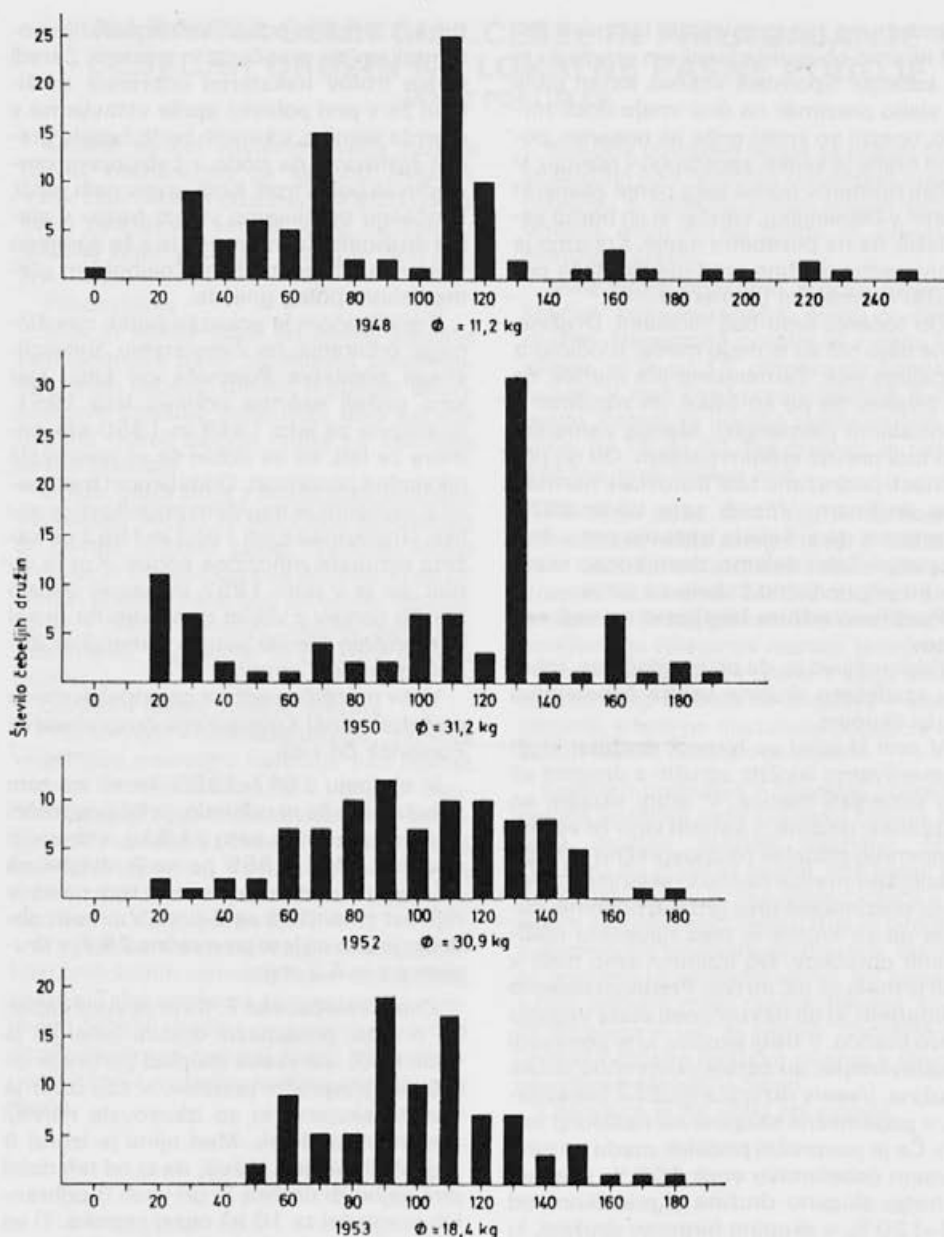
Z grafikonom je pokazan potek množičnega odbiranja na čebelarstvu Selekcijskega posestva Ponoviče pri Litiji, kjer smo pričeli načrtno odbirati leta 1951. Grafikona za leto 1948 in 1950 sta primera za leti, ko se odbiri še ni posvečala nikakršna pozornost. Oddaljenost med panji z najnižjim in najvišjim pridelkom je velika. Grafikona za leti 1952 in 1953 pa kažejo rezultate množične odbire. Kot je videti, se je v letih 1952 in naprej večalo število panjev z višjim donosom na desni in manjšalo število panjev z manjšim donosom na levi strani.

Vpliv množične odbire na pridelek medu na čebelarstvu Kmetijskega gospodarstva Ponoviče pri Litiji

V obdobju 1947–1950, ko se na tem čebelarstvu še ni odbiralo, je bil povprečni pridelek medu na panj 11,8 kg, v drugem obdobju 1951–1955 pa se je dvignil na 17,9 kg na panj. Vzporedno s tem pa se je rojivost zmanjšala za 6-krat. V prvem obdobju je bilo na leto povprečno 25,7, v drugem pa le 4,2 rojev.

Znani velečebelar F. Kirar je vodil zapiske o vsaki posamezni družini (imel jih je okoli 500). Za vsako skupino panjev je izračunal povprečni pridelek. V ožji izbor je vzel tri skupine, ki so izkazovale najvišji povprečni pridelek. Med njimi je izbral 9 najboljših panjev. V želji, da bi od teh dobil dve najboljši družini, je pri vseh 9 odbrank pregledal za 10 let nazaj zapiske. Ti so mu govorili o poreklu matic, doseženih pridelkih, nerojivosti in nagnjenju k preleganju. Tako je izločeval nadaljnje družine, dokler mu končno nista ostali dve, ki sta imeli največ plusov, ki sta se odlikovali po krotosti, ki nista imeli svetlih oznak, katerih čebele so lepo varovale zalego, itd.

Za uspeh pri odbiri iz množice naj navedemo še nekaj preizkušenih priporočil.

Sl. 48. Grafikon kaže vpliv množične odbire na pridelek medu na čebelarstvu Seleksijskega posestva Ponoviče pri Litiji. 1948, 1950 – brez odbire; 1952, 1953 – uspehi odbire

Pri izbiri matičarjev in trotarjev se kaj rado dogaja, da je izbravec pravzaprav *medrodovni križanec*, ko pri potomcih njegove posebne lastnosti izginejo, tako da le-ti ne dosegajo niti povprečja. Po Hej-

tmanku obstaja vedno nevarnost, da gre za križanca-luksuranta, če je izbrana družina nabrala več kot 20–30 % medu nad povprečjem čebelnjaka. Iz družin rekorderk, ki so nabrale 100 % ali več medu, to-

Leto	Število č. družin	Skupni pridelek (v kg)	Povprečni pridelek (v kg)	Obseg variranja (v %)	Število razredov	Vk (v %)
1948	92	1029	11,2	0-250	20	50,64
1950	93	2916	31,2	20-190	18	47,82
1952*	93	1184	12,7	0-200	19	47,41
1952	93	2884	37,9	20-180	16	33,19
1953	94	1733	18,4	50-180	14	27,6

* Pridelek iz akacije.

Preglednica kaže vpliv množične odbire na pridelek medu na čebelarstvu kmetijskega gospodarstva Ponoviče pri Litiji. V številkah so podani isti podatki, ki so prikazani na grafikonu, razen tega pa tudi obseg variranja, število razredov ter variacijski koeficient (v %).

rej ne jemljemo vzrejnega gradiva. Paziti moramo tudi, da v skupino odbrank ne bomo vključili panjev, iz katerih so hodile čebele po hrano v tuje panje (tíhi rop), in iz panjev, ki so stali v skladovnici na posebno ugodnem mestu, kamor so se vletavale težke čebele iz drugih panjev ob vrnitvi s paše.

Na odbiranje utegne vplivati tudi *izdatnost medenja*. Najboljše podatke o nabiralni zmogljivosti posameznih panjev dobimo v srednje dobrih letih. To velja posebno pri čebelarjenju v prostorsko omejenem AŽ panju. Ob izdatni hojevi paši leta 1957 se nam je zgodilo, da so se razlike v pridnosti posameznih panjev zabrisale, ko so tudi slabše družine v kratkem času napolnile medišča. V takih letinah je pri čebelarjenju v žnideršičih priporočljivo, da ocenjujemo pridnost družin le po zgodnejši smrekovi, akacijevi, travniški ali kostonjevi paši. Z zanesljivostjo določimo nabiralno zmogljivost posameznih družin po množini zalege. Merimo jo v aprilu, pred rojilnim razpoloženjem ali ob prestavljanju (prevešanju) v AŽ panjih.

Če smo se z nekajletnim odbiranjem dokopali do manjšega števila odbranih družin, je priporočljivo, da napravimo še *ožji izbor*. Za čebele trotarja in matičarja napravimo še analizo glede na dedno čistost, ki nam bo povedala, če smemo pri njihovih potomcih pričakovati enakih lastnosti.

Z odbiranjem iz množice – kot smo ga opisali – zožujemo obseg variranja, siromasno dedno gmoto naše nekdanje populacije. Dosegli smo bolj izravnane pridelke, računati pa moramo, da se po nekaj letih utegnejo pojaviti *škodljive posledice* zaradi *plemenjenja matic z domačimi troti*. Zato imamo v družini odbrank še vedno nekaj družin za rezervo. Iz njih ne jemljemo vzrejnega gradiva in v njih ne pospešujemo razvoja trotov. Da bi se izognili škodljivim posledicam parjenja v bližnjem sorodstvu, si preskrbimo vsakih 3–5 let po eno matico ali družino, ki nam služi potem kot matičar za nadaljnje razmnoževanje. Matice v ta namen kupujemo na zanesljivih plemenilnih postajah ali iz rejnih okrožij, za katere vemo, da gojijo drugačen rod, kot je naš. Kupujemo jih tudi pri čebelarjih, ki prav tako odbirajo, ki imajo po možnosti isti rejski cilj, končno pa pri čebelarjih v samotnih oddaljenih krajih, ki ne prevažajo in kamor tuji čebelarji ne dovažajo čebel na pašo. Zlasti od naravno nastalih rejnih okrožij, za katera je ugotovljena pasemska in dedna čistost, lahko pričakujemo osvežitve naše reje.

VIRI:

- 1) Najpreprostejši način odbire čebel, Sl. č. 1970, str. 202–203.
- 2) Vzrejajmo boljše čebele – Lj. 1972 – str. 134 do 138.

KAKO SKUHATI ČIM LEPSI VOSEK

FRANCE GUNA

Čist in pristen čebelji vosek se upravičeno imenuje »čebelarjevo zlato«, a to ne le zaradi svoje mnogostranske uporabnosti in trajne vrednosti, temveč v veliki meri tudi zaradi svoje mikavne zlatorumene barve. Kolač voska je res nekaj tako lepega, da bi ga človek kar gledal. Toda, vedno le ni tako.

Kvaliteta voska, za katero sta poleg pristnosti odločilni zlasti njegova čistost in barva, namreč ni odvisna toliko od satovja ali »voščin«, iz katerih se pridobiva, kot pa od strokovne sposobnosti čebelarja, ki ga skuha. Pravilno kuhan vosek je svetlorumen, zlatorumen ali oranžnorumen. Nepravilno kuhan pa je rjav, sivorjav, zelenorjav ali celo temnorjav, kar pa velja med čebelarji kot znamenje slabše kvalitete. Tudi plast temne ali celo umazane usedline na spodnji strani kolača občutno zmanjšuje njegovo vrednost.

Najsvetlejši vosek dobimo pač iz sončnega talilnika, kjer talimo pod dvojno šipo ob ojačani sončni toploti samo mlado, belo satje, ki še nikoli ni bilo zaleženo. V talilniku je le toliko vročine, da se satje lepo tali in vosek sproti odteka, ne da bi medtem porjavel ali celo potemnel. Tega najlepšega voska pa pridelfamo le malo, najbrž niti 10 odstotkov naše celotne pridelave ne.

Ves ostali vosek pridobivamo s kuhanjem raznih voščin: to je staro, neprosojno, temnorjavo ali skoraj črno satje, ki ni več primerno niti za medišče, še manj pa za čebelje gnezdo ali plodišče. Ravno temna barva voščin pa nam ob nestrokovnjaški kuhi lahko zelo pokvari kakovost voska. Zato že Janša priporoča tistim, ki te kuhe ne obvladajo dobro, naj voščine raje oddajo v kuho sposobnejšim, ali pa naj jih prodajo.

Za uspešno kuhanje voska so nam potrebni v glavnem naslednji pripomočki: velik emajliran lonec ali pocinjen kotel, velika lesena kuhalnica, srednje velika stiskalnica na vijak, močna vreča iz hodnega platna ali jute, korec ali velika zajemalka, čebriček s tuljavo za spodtakanje in velika emajlirana

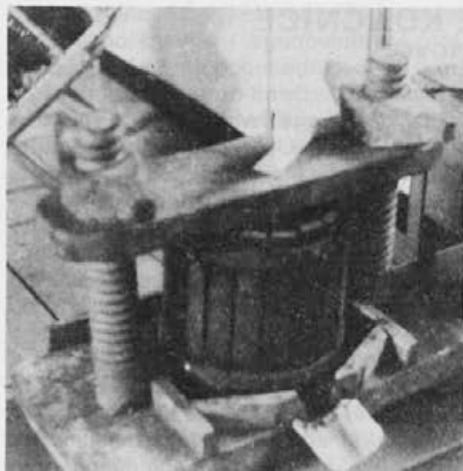
skleda. Vse, kar je iz železa, je neprimerno, ker zelo pokvari barvo voska.

Voščine se vedno kuhajo le v vodi, zakaj same voščine bi se na vročini kar takoj prismodile, prežgale in uničile, čeprav bi jih neprestano mešali s kuhalnico. Čim več vode je v kotlu, kamor nadrobimo satovje, tem čistejši bo vosek in tem bolje ga bo stiskalnica izžela. Za 5 kg voščin mora biti vsaj kakih 30 litrov vode.

Ker se vosek tali že pri 60 °C, ni treba, da bi mešanica vreła. Ob premočnem ali dolgotrajnem kipenju se vosek preveč navzame temne barve tropin. Zlatorumeni venec, ki se ob mešanju pokaže okoli kuhavnice, nam pove, da se vosek že tali. Ker je lažji od vode, se zbira na površini. Zelo priporočljivo je, da ga s pomočjo penovke začnemo kar takoj posnemati ter odlivati v posodo z mrzlo vodo, kjer se sproti trdi. Tako dobimo zelo čist vosek, če je le penovka primerno gosta, da ne prepušča drobcev tropin.

Ko s posnemanjem ne moremo zajeti nobenega voska več, začnemo s stiskanjem. Vse voščine, ki so se med tem v kotlu tako razkuhale, da so se satne celice popolnoma razpusile, zdaj še vroče čim hitreje spravimo v stiskalnico. S korcem jih takoj brž premečemo v vrečo, ki smo jo že prej lepo in enakomerno razprostrli v košu ali torilu stiskalnice. Povrh polijemo še ves preostali krop, da se vosek bolje izpira skozi vrečo in da ostane stiskalnica čim dalj časa vroča. Pri tem delu namreč še posebno velja pregovor: »Kuj železo, dokler je vroče!«. Če se tropine prehitro shlade, ne dobiš iz njih ničesar več in dosti voska gre v izgubo.

Vrečo torej zgoraj preganemo, položimo nanjo »presico« ter začnemo privijati, toda polagoma in zelo previdno, da vreča ne poči. Sprva se ulije v postavljeno skledo predvsem krop, nato pa ob zmernem, a močnejšem privijanju začne pritekati vosek v obliki gostih, temnih curkov. Privijamo, dokler še priteče kaka kaplja, vendar pa vmes večkrat toliko počakamo, da se

Stara preša, tudi če ni hidravlična, je še vedno uporabna za manjša čebelarstva.

»štok« v stiskalnici lahko postopoma poseda.

Če imamo mnogo voščin, je seveda treba na opisani način ponoviti več kuh. Najbolje je delati brez prekinitve, da se nam ogreti delovni prostor in ogrete priprave ne shlade.

Vse, kar se nateče iz stiskalnice v podstavljeno skledo – krop in vroči vosek, sproti vlivamo v zbiralni čebriček, ki pa mora biti toplo odet. V njem se vosek ne le zbira, temveč tudi čisti. Ko namreč zgoraj dolivamo skledo za skledo, lahko spodaj pri tuljavi sproti spodtakamo odvečno umazano, črno vodo. Ko tako vlijemo v zbiralnik zadnji vosek, si pripravimo v pomitem kotlu nov, popolnoma čist krop, s katerim končno poparimo ves zbrani vosek. V toplo odetem zbiralniku se zdaj ustali in se polagoma čisti: zgoraj se zbira samo najlepši vosek, spodaj pa razne drobne usedline, ki so v stiskalnici prišle skozi vrečo.

Ko se čez kako uro začne vosek ob steni zbiralnika strjevati, je nastopil pravi trenutek, da ga vlijemo v ustrezajoč model. Najprimernejše so emajlirane posode, lopnci ali kozice. Delo moramo opraviti kolikor mogoče mirno, da voska ne skalimo: zjemalko potopimo v tekočino ravno toliko,

da se čisti vosek preko njenega roba počasi nateče vanjo. To ponavljamo, dokler ne opazimo, da nam preko roba silijo v zjemalko prvi drobci usedlin. Ostalo pustimo. Drugi dan bomo našli v zbiralniku le še tanko plast manj čistega voska, ki pa ga bomo dali v kako poznejšo kuho.

Čisti vosek v modelu pa moramo še posebno toplo odeti z vseh strani. Proces čiščenja se namreč še nadaljuje. Kolikor bolj počasi se ohlaja, tem več možnosti je, da sleherna smetka sede na dno. V topli sobi traja ohlajanje večje količine tudi en teden. Ob takih pogojih se vosek enakomerno krči in lepo odstopi od posode. V nasprotnem primeru pa dobi po sredini razpoko in se v posodi zagozdi, da ga je težko dobiti ven. Naj nas torej ne premoti neučakavnost! Le tako bomo dobili iz lonca kolač, ki ga bomo res lahko veselili. Če se pokaže na dnu še kaka tanka plast usedline, jo z nožem lepo na rahlo ostrgamo.

Da dosežemo pri kuhi voska čim boljši uspeh, priporočajo deževnica, ki nima nikakih rudninskih primesi. Te namreč kvarno vplivajo na barvo voska. Dobro je tudi, če voščine dan ali dva dni pred kuho namakamo v čeburu vode. Moramo jih seveda primerno obtežiti, ker sicer splavajo na površino. Z namakanjem dosežemo dvojno: voda potegne iz voščin črnino in vosek bo svetlejši. Srajičke čebeljih bub, ki se v teku časa nabirajo in ostajajo v celicah, se med kuhanjem prepojijo z voskom, ki ga tudi dobra stiskalnica ne more več izžeti. Če pa so že prej prepojene z vodo, se to ne zgodi in izplen voska je popolnejši. Z dobrimi pripomočki moramo dobiti ob intenzivnem in vestnem postopku iz srednje dobrih voščin približno 40 odstotkov voska.

Kuhanje voska je zimsko čebelarstvo opravilo, ker čebelar pozimi pač nima toliko dela s samimi čebelami. Takrat najlaže pregleda in prebere satje, ki ga je jeseni vzel iz panjev. Odvečno temno in slabše satje izloči in ga čim prej prekuha, da mu ga spomladi v shrambi ne načnejo večče. Če nima dovolj toplega delovnega prostora, pa vendar kuho raje nekoliko odloži, ker je v hudem mrazu to delo precej otežkočeno in manj uspešno.

NAŠE PANJSKE KONČNICE

AVGUST BUKOVEC

(Nadaljevanje)

Leta 1934 sem ob proslavi dvestoletnice rojstva Antona Janše za 5–6. št. SC napisal uvod tega članka z namenom, da ga nadaljujem takoj v naslednjih številkah. Potem se pa za to nisem in nisem mogel odločiti, ker sem še vedno odkril kaj novega in sem zato upal, da se mi z leti nabere še kaj gradiva. To se je v resnici zgodilo. Društvena zbirka končnic se je od takrat močno povečala in zvedel sem o tej ljudski umetnostni posebnosti tudi marsikaj zanimivega, kar bi sicer ostalo neobjavljeno.

Sedaj pa ne smem več odlašati, da me ne prehití bela žena in mi vzame pero iz rok. S člankom bom odslej nadaljeval do konca, da spravim na papir vse, kar je važno, da se ohrani v spominu ne-le bodočim čebelarim pokolenjem, marveč zlasti raziskovalcem naše ljudske umetnosti, od katerih lahko pričakujemo, da bodo starim panjskim končnicam kdaj posvetili tisto pozornost, ki jo zaslužijo.

Od kdaj so poslikane končnice v navadi?

Zdi se mi, da mi na to vprašanje ne bo težko odgovoriti. V mladih letih sem marsikak dan porabil za »lov« na končnice in staro čebelarstvo šaro. Pri tem so me noge včasih zanesle visoko v hribe v samotne vasi, kjer sem našel stare zapuščene čebelnjake s prav starimi kranjiči. Bili so surovega dela, iz debelih klanih desk in zbiti s kovanimi žebli. Znotraj so bili na debelo prevlečeni z zadelavino. Prav gotovo so bili še izpred Valvasorjevih časov. Na sprednjih končnicah ni bilo nikakih slik, pač pa razna preprosta znamenja in čačke, napravljene z belo ali črno barvo. Tisti, ki so imeli bela znamenja (razne križe, sonce, lunin krajec, smrekice idr.), so bili pobarvani z indsko ali pa angelsko rdečo (?) barvo, črna znamenja pa so bila narejena na panjih z nepopleskano končnico, kar na suhem lesu. V teh znamenjih, na katera se še povrnem, lahko vidimo, če hočemo, prve početke poznejše navade poslikanih končnic.

Tudi v dobi našega kronista Janeza Vajkarta Valvasorja (1641–1693) skoraj gotovo še ni bilo v naših čebelnjakih poslikanih končnic. Morda so prišle v navado proti

koncu njegovega življenja, ko je njegovo glavno delo »Ehre des Herzogthums Krain« že izšlo (1689); čisto gotovo jih pa ni bilo takrat, ko je Valvasor potoval po naših krajih in zbiral snov za svoje glavno delo. Valvasor ni bil samo zgodovinar, ampak tudi umetnik, pospeševalec likovnih umetnosti in naravoslovec. Popisal je naše kraje, šege in navade ter posebnosti tako podrobno, da se mi zdi naravnost nemoogoče, da bi bil pozabil omeniti tako zanimivost, kakršna so poslikane končnice, to toliko bolj, ker izrecno popisuje tudi naše čebelnjake, panje in način čebelarjenja.

Proti temu mojemu naziranju govori, da navaja prof. dr. Mihael Haberlandt v »Osterr. Volkskunst« kot najstarejšo neko končnico z letnico 1686 in da je prof. Baš, ravnatelj mariborskega muzeja, kakor mi je povedal g. vseučiliški prof. Milko Kos, našel v okolici Prevalj ali nekje v Mežiški dolini, končnico z letnico med 1680 in 1690 (natančne letnice se g. prof. Kos ne spominja). Shranjena je v mariborskem muzeju. Mene pa Valvasorjev molk tako prepričuje, da kar ne morem verjeti, da bi bile končnice že v teh letih splošno razširjene. In če niso bile – tedaj je izključeno, da bi se bile posamezne tako dolgo ohranile. Morga gre v teh dveh primerih za namerno postarjanje končnice? Znano mi je namreč, da so slikarji na masikako novo končnico nalašč napravili starejšo letnico, kakor bi jo v resnici bili smeli.

Ostane še možnost, da so bile poslikane končnice na Koroškem prej v navadi kakor na Kranjskem. Za to govori tudi koroško izročilo samo (glej SC 1940, 94), po katerem sega poslikavanje končnic na Koroškem v 17. stoletje. Če ta domneva drži, potem moram skrbiti svojo gornjo trditev tako, da v Valvasorjevi dobi na Kranjskem slike na končnicah še niso bile splošno razširjene.

Naj bo že s točnim časom postanka končnic kakor hoče, gotovo je, da so bile poslikane končnice tudi na Kranjskem že v začetku 18. stoletja močno razširjene. Za to nam je na razpolago cela veriga trdnih dokazov. Najstarejša nam znana končnica, sedaj v posesti g. A. Roossa v Kranju, je iz

l. 1705. (Glej SČ 1938, 10). O njeni starosti ni po izjavi gg. zgodovinarjev prof. Kosa in dr. Ložarja nobenega dvoma. Skoraj ravno toliko staro končnico, in sicer z letnico 1708, je imel bivši urednik SČ Fr. Rojina; kam jo je »zafrečkal«, kakor sam pravi, ne ve. Imel je tudi panj s končnico z letnico 1729. To starino je odnesel l. 1929 njegov sin Natek v Ameriko (SČ 1937, 153). Janez Strle iz Zaloga pod Ljubljano je imel panj z letnico 1720 na končnici (SČ 1899, 111).

Glede končnice z domnevno letnico 1724, o kateri je poročal g. Ravnik v SČ 1940, 94, sta zgoraj omenjena zgodovinarja potrdila moj dvom, ki sem ga izrazil v uredniški pripombi k Ravnikovemu članku. Končnica je iz l. 1794, to pa ne samo zaradi tega, ker je letnica na končnici dovolj jasna in je imela dvojka v začetku 18. stoletja čisto svojstveno obliko, iz katere ne more nastati devetica, čeprav del številke zgine, marveč tudi zavoljo načina slikanja, ki je brez dvoma iz mlajše dobe.

V zbirki končnic SČD je potem končnica nesporne starosti z letnico 1785, ki jo omenja dr. Stanko Vurnik v svojem spisu Slov. panjske končnice (Etnolog III 1929, 161) kot najstarejšo znano. Tem ohranjenim dokazom naj pridružim še domače izročilo o slikarskem udejstvovanju Antona Janše. Kakor so pravili Navratilovemu poročevalcu stari možje z Breznice, »je bil Janša, p. d. »Kuharjev Tonej« spreten slikar (»fajn mavar«) ter naredil take končnice na panj, da nobeden takih. Pri Kraljiču na Breznici so še dolgo imeli na končnici leva, ki ga je bil naslikal »Kuharjev Tonej«, in je bil tako živ, da je gledal zmeraj za človekom, kamor je šel.« (Spomenik o šeststoletnici, 1883, 164).

Nekako od srede 18. stoletja dalje so bile poslikane končnice že po vseh naših kmečkih čebelnjakih v navadi.

Postanek in propad poslikanih končnic.

Poslikane končnice so slovenska posebnost. Naš panj – kranjiča – najdemo tudi pri naših sosedih v območju Alp. Slike na končnicah pa so bile omejene samo na zemljo, kjer prebiva oziroma je prebival naš rod.

O vprašanju, kako je do te naše posebnosti prišlo, se je v naši čebelarški književnosti že precej razpravljalo. Izražena so

bila različna mnenja, ki jih hočem nekoliko prerešeti.

Dr. Stanko Vurnik navaja (v Etnologu III, 1929) kot vzrok navade poslikanih končnic mnenje kmečkih čebelarjev, »da se mora panj od panja po končnici ločiti, da čebela svojega laže najde«. Vendar vidi v tej navadi predvsem izražanje ljubezni za slikarstvo in barvo, ki ima svoje korenine »v svojevrstnem duševnem značaju našega, recimo alpskega ljudstva«. V tem smislu postavlja slikane končnice v isto vrsto z rezljanimi ganki, pažnimi linami, požarnimi freskami na stenah, umetnimi okraski gavtrov idr.

Stane Mihelič pravi (v Anton Janša, 1934, 43): »Glavni vzrok, da se poslikavanje končnic pričinja prav v tem času (sredi 18. stoletja – op. pis.) je po mojem mnenju delni prehod iz enega načina čebelarjenja v drugega, ki je povzročil, da je dobil panj stalno mesto v čebelnjaku.« Pod tem prehodom meni Mihelič opustitev čebelarjenja izključno na med in uvedbo čebelarjenja na roje. Pri čebelarjenju na med so naši čebelarji, po Miheličevih trditvah, vsako jesen panjem izpodrezali del medenega sata v zadnji polovici panja, spomladi pa so obrnili prazni del panja naprej. Z omenjeno spremembo načina čebelarjenja pa naj bi bil dobil panj stalno mesto v čebelnjaku, to se pravi, da je bila vedno ena in ista končnica spredaj. Tako bi bila nastala na pročelju čebelnjaka stalna ploskev, razpoložljiva za slike. Osnovo za navado pa vidi Mihelič v Vurnikovem svojstvenem duševnem značaju našega alpskega človeka.

Vlado Rojec je razvil svoje mnenje v članku »Zakaj so bili kranjiči poslikani« (SČ 1937, 178). Svoj nazor povzema na kratko takole: »Kranjiči so bili poslikani zato, ker je bilo poslikovanje (pohišstva in drugih predmetov – op. pis.) nekdanj v modi, ker je to ustrezalo okusu takratnega človeka.«

Milenko Popović pripisuje začetek slik na končnicah »kombinaciji raznih vplivov, praznovernosti, pobožnosti, modi slikanja in praktičnim razlogom (označevanju panjev). Posebno pa poudarja možnost, da so čebelarji s slikami skušali prepričati uroke (SČ 1938, 52).

Že narava našega vprašanja je taka, da ga moremo reševati samo z domnevami. Nikdar ne bomo mogli z vso gotovostjo reči, zato in samo zato so se pojavile posli-

kane končnice. Saj nimamo o njih začetku niti mrvice kakega pisanega ali ustnega izročila. Zato ni mogoče nobenega izmed navedenih mnenj niti dokončno dokazati, niti popolnoma pobiti. Izvzel bi le Miheličev, v kolikor veže nastanek poslikanih končnic na spremembo načina čebelarjenja; to pa iz sledečih razlogov.

Težko je govoriti, kadar imamo v mislih naše staro čebelarstvo, o čebelarjenju na med in čebelarjenju na roje kot o dveh ločenih načinih. Kot poseben način se je razvilo izrazito čebelarjenje na roje šele, ko se je razvil izvoz čebel v tujino, ki je naše takrat že propadajoče čebelarstvo naravnost tiral v to smer, to tem bolj, ker čebelarjenje na med v kmečkih panjih takrat ni bilo več donosno. Izvoz čebel se je pa pričel šele l. 1859, torej takrat, ko se je nagibala klasična doba končnic že proti concu.

Sicer so pa roji pri čebelarjenju v kmečkih panjih neizogibni, ker jih je zelo težko, pri večjem številu panjev pa sploh nemogoče zabraniti. Saj nam dela to preglavice celo pri sodobnih panjovih in današnjem stanju čebelarstva. S tem se skladajo poročila vseh virov (Valvasor, Janša, P. P. Glavar, Scopolli), ki vsi govorijo mnogo o rojih. Res je bil smoter čebelarstva v starih časih izključno pridobivanje medu in voska. Zato pa ni bilo potrebno omejevanje rojev, nasprotno, pri nas, ko je bila in je še glavna paša v jeseni, so roje radi sprejemali. Samo tako so mogli pomladiti matice in imeti jeseni veliko število panjev za izkoriščanje ajde. Isti način čebelarjenja na med je še dandanes običajen marsikje v Evropi.

Pa tudi če se postavimo na Miheličev stališče, da je prišlo sredi 18. stoletja do take spremembe v načinu čebelarjenja, ne more biti s tem v zvezi nastanek preslikanih končnic. Še preden je panj po Miheličevem mnenju dobil stalno mesto v čebelnjaku, je morala biti vedno ena in ista končnica panja na pročelju čebelnjaka in sicer tista z žrelom. Če so panje res kdaj obračali, sta morali biti obe končnici premični. Pri obračanju panja je v takem primeru čebelar dejansko obrnil samo obod, končnici in podnico (brado) pa pustil na mestu. Da se taka tehnična rešitev pri morebitnem obračanju panja naravnost vsiljuje, vidimo iz tega, da je še dandanes v pretežnem delu Koroške in v kotu od Do-

vjega proti Beljaku običaj, da sta obe končnici premični. Čebelar opravlja čebele od spredaj, če treba (npr. pri spodrezovanju) pa tudi od zadaj. Zato so že takrat imele sprednje končnice stalno mesto v čebelnjaku in je pročelje moralo »naravnost izzvati k tvornosti«, kakor se izraža Rojec.

Od ostalih mnenj nas predvsem zanima, v koliko so utegnili razni praktični razlogi vplivati na uvedbo poslikanih končnic. V poglavju »Od kdaj so poslikane končnice v navadi« sem opozoril, da so bili že naši najstarejši panji poslikani z rdečkasto rjavo barvo in zaznamovani z raznimi preprostimi znamenji. To kaže, da so že naši davni čebelarski predniki čutili potrebo po označevanju panjev in to toliko zase kolikor za čebele. Kadar je čebelar panje predstavljali ali pa zlagal v čebelnjak, na primer pri prevažanju v pašo, kadar jih je hotel ločiti na tujem pasišču od drugih in zato da je panj sploh dobil kak znak, da ga je čebelar mogel videti tudi z notranjim očesom, ga je moral na kakršen koli način »krstiti«. Ker pisati in brati ni znal, je segel po takih znamenjih, ki so mu bila razumljiva in ki jih je lahko sam naredil. Vedel je razen tega, da je za matico, ki se vrača s prahe, manj nevarnosti, da bi zašla v tuj panj, če je na panju kako bolj vidno znamenje. Še dandanes vidimo pri kmečkih čebelarjih, da v ta namen položijo na brado panja kak značilnejši kamenček ali pa pritrdijo košček papirja. Tudi za čebele same je vedel, da se ravna po vrčanju s paše ne samo po mestu, kjer panj stoji, marveč da se znajdejo tudi po zunanjih znakih panja. Takratni čebelarji so se pri tem označevanju ravnali pač po svojih izkušnjah, ne da bi pri tem poznali učinke barv na čebele tako, kakor jih mi danes poznamo. Končno tudi sodobni čebelarji ne morejo shajati brez zunanje označevanje panjev. Nekdanje slike jim nadomeščajo razne barve in številke. Brez tega ne gre pri količnejšem in urejenem čebelarstvu.

Ne smemo pa izključiti, da je pri prvotnih znamenjih igrala tudi praznovernost svojo vlogo.* Kako zelo so bili včasih ravno čebelarji nagnjeni vražam, se lahko prepričamo iz člankov Hrastovčana v SČ l. 1903 in 1904.

Čebelar se je torej živo zavedal potrebe označevanja panjev in se je moral zato s svojim smislom za barvo in okras kar z

obema rokama poprijeti poslikanih končnic, kakor hitro mu jih je čas prinesel.

Kdo je začel slikati končnice in kje so se prve pojavile? Tudi na ti dve vprašanji lahko odgovorimo samo z ugibanjem. Pred očmi moramo imeti višino takratne ljudske izobrazbe. Nevoljništvo je odpravil šele cesar Jožef II. V tej dobi in do začetkov organiziranega šolskega pouka konec 18. stoletja je bil naš kmet, lahko rečemo, popolnoma nepismen, če izvzamemo prav redke posameznike. In če ni znal uporabljati enostavnega čopiča – peresa –, je toliko manj mogel ravnati s prvim čopičem, paletjo in barvami. Za to je treba še nekaj več izobrazbe in vaje kakor za pisanje, pa čepav gre za najpreprostejše slike. Sicer je slikanje tudi stvar osebnega daru, toda da se ta uveljavi, je potrebna neka višina splošne in možnost posebne izobrazbe.

Zaradi tega moramo iskati prve poslikane končnice v samostanih, v graščinah in v župniščih, ki so takrat bili nosilci in posredovalci kulture. To je toliko bolj verjetno, ker je bilo čebelarstvo v takratni dobi še vedno privilegij cerkvene in posvetne gospode, dočim je kmet smel čebelariti samo v omejenem obsegu. Po tridesetletni vojni je prišlo v naše kraje mnogo nemških obrtnikov in umetnikov, ki so »hiteli na jug iskati si dela in kruha... Ti umetniki niso prvovrstni, ampak so bili le bolj kruhoborci« (Viktor Steska, Slov. umetnost I, 1927, 22). Ti slikarji so bržkone pomagali razviti v naših kulturnih središčih tisto umetno obrt, ki je ustvarila temelj za poznejši razcvit ljudske umetnosti in ki se je izživljala zlasti v poslikanem pohištvu, končnicah, znamenjih, gankih, požarnih slikah idr.

* Dr. J. Mantuani omenja v svojem članku »Slovenische Imkerkunst« v časopisu »Jugoslavija« Jugoslov. turizam 1930, III/1, da so že Rimljani napravljali na panje značilno znamenje vrtnega boga Priapa, da bi čebele varoval pred urokom. To navado spravlja v zvezo z našim poslikavanjem končnic. Navado naj bi bili povzeli v svoje običaje sosednji germanski narodi, ki so se naselili na rimskih tleh, od Germanov naj bi jo pa bili prevzeli mi. Dr. M. svojega mnenja ne utemeljuje. Že mogoče, da je po tej poti prišla k nam navada označevanja panjev proti uroku, toda poslikavanje končnic se ne da reducirati samo na ta izvor. Pripominjam, da tudi nemška znanost (Dr. Ludwig Armbruster, »Die alte Bienenzucht der Alpen«, 1928, 103) vidi v tem slovansko posebnost.

V skladu s tem mojim pogledom bi bilo iskati krajevni začetek slikanih končnic v severnih krajih, na Koroškem, ki je bila omenjenim obrtnikom in slikarjem prva postaja na njihovi poti na jug. Od tu je prodiral običaj takih končnic na Gorenjsko, kjer so ga sprejeli s posebno vnemo, tako da se je prav tam povzpel do viška in popolnosti. V tem primeru sta tudi končnici Haberlandta in Baša s svojima visokima letnicama mogoči in je upravičeno tudi izročilo koroških čebelarjev.

Klasično dobo so imele naše končnice v l. 1820–1880. Bile so takrat najštevilnejše, najboljše izdelane, najbolj pestrih barv in tudi snovno na višku.

V zadnji tretjini 19. stoletja so se pojavili prvi znaki nazadovanja poslikanih končnic, ki so se naglo množili. Končnic je bilo vedno manj in še te v tehnično zelo slabi in slikarsko površni izdelavi. Nekako po l. 1890, lahko govorimo že o krizi, ki je zajela vse kmečke čebelnjake. Vedno več je bilo praznih končnic ali pa za silo poslikanih in opremljenih s številko. Če pa si je kdo še omislil novih poslikanih, ni bilo na njih niti sence nekdanje mikavnosti in lepote. Kazale so očitno propadanje barv, kompozicije in snovnosti. Po prvi svetovni vojni pa niti takih ni bilo več in je končnicam sploh za vselej odklenkalo, saj po l. 1915 ni bilo nikogar več, ki bi se bil s slikanjem končnic ukvarjal.

Da je do tega prišlo in moralo priti, je vzrokov več. Propadanje končnic se pojavi v isti dobi kot propadanje navade pestrih majolik, poslikanih ženitovanjskih skrinj, podob na steklu, bogato vezanih avb, pisanih rut in kožuhov. Prišla je nova doba. Tudi v naših krajih se je življenje močno izpremenilo. Domače lepe in trpežne izdelke obrtniških rok je začelo izpodrivati cenejše, mnogo manj trpežno blago tovarniške proizvodnje, ki je naglo zabrisalo posebnosti domače lepote tradicije. Vprašanje cene je moralo biti posebno v tistih časih važno, ker je besnela takrat tudi v naših krajih težka poljedelska kriza, ki je kmeta vrgla v četrto stoletja trajajočo borbo na življenje in smrt.**

** Na to je mislil dr. S. Vurnik, ko spravlja konec poslikanih končnic v zvezo z izbiranjem našega folklorne umetniškega življa pod vplivom kulturne nivelizacije (Etnolog III, 1929, 162).

V tisti dobi je začelo propadati tudi naše čebelarstvo sploh. Pašne razmere so se močno poslabšale, sladkor je podiral ceno medu.^{***} Čebelarjenje na med v kmečkih panjih ni bilo več tako donosno kakor v starih časih in kmet je začel čebele opuščati. To propadanje je začasno ustavila trgovina z živimi čebelami, ki je bila v zadnji tretjini minulega stoletja posebno živahna. Več tisoč panjev je vsako leto romalo v tujino, z njimi vred pa tudi lepe končnice. Izvoz čebel je uničeval galerijo vzorov v naših čebelnjakih in obenem ubijal navezanost našega čebelarja na posli-

^{***} Današnji rod si niti predstavljati ne more, kakšen gospodarski pomen in vrednost je imel v dobi pred sladkorjem med oziroma čebele. Še v začetku 17. stoletja je veljala na Nemškem krava 30 tolarjev, panj čebel pa 60 tolarjev.

kane končnice. Kmet, ki je vedel, da pri prodaji čebel navadno ne bo sam odločal, kateri panji naj gredo iz čebelnjaka, marveč jih bo moral ponuditi trgovcu na izbiro, ni imel več interesa, da bi za nove panje preskrbel poslikane končnice. Raje jih je za silo popleskal. Med čebelarjem in panjem je bila s tem pretrgana vsaka čustvena vez. Kako zelo je ta razlog pospešil propadanje končnic, vidimo po tem, da so se stare poslikane končnice vendarle najdlje ohranile tam, kjer je bila premična sprednja končnica v navadi. Po sklenjeni kupčiji je čebelar lepe končnice prodanih panjev enostavno zamenjal z neposlikanimi.

Kakor se je izgubljal pri čebelarju smisel za poslikane končnice, tako je hkrati propadala ta umetnost, ki je s svoje strani s slabo izdelavo in naglo razkrajajočimi se barvami pospešila izumiranje te stare navade.

Čebelarstvo v tržnem gospodarstvu

TUDI ČEBELARSTVO JE V KRIZI

JANEZ MIHELIČ

Pred kratkim se je v našem uredništvu oglasil mlajši čebelar iz okolice Lendave. Prišel je z namenom, da se pogovori in nam predstavi svoje probleme, v katerih se je znašel kot mlad poklicni čebelar. Trenutno čebelarji s stopetdesetimi panji, imel pa jih je že čez dvesto, vendar jih je spomladi 1989 70 zaprl zaradi varooze. Čez poletje ni uspel nadoknaditi vseh družin, ker je imel premalo praznih panjev. Stare panje je namreč poleti prodal.

Vesel je, da mu je poleti uspelo zatiranje varoe in tako je zazimil zdrave in močne družine. Skrb pa ga njegova prihodnost, to je rentabilnost čebelarjenja.

Skupaj smo ugotavljali, da cene medu niso sledile vrtoglavemu naraščanju cen sladkorja in panjev ter čebelarskega reprodukcijskega materiala. Prepočasna rast DEM v drugi polovici leta je zavedla mnoge čebelarje, da so prodajali med pod ceno. Še posebno je to prizadelo tiste čebelarje, ki so čakali z nakupom sladkorja do pozne jeseni, med pa so oddali večjim odkupnim organizacijam. Decembra pa so maloprodajne cene medu v trgovinah zelo poskočile, rast DEM pa se je konec leta ustavila. Tako so preračunane cene medu v trgovinah na

drobno trenutno 13 do 16 DEM (v začetku januarja 1990) za en kilogram. Maloprodajnim cenam pa ne sledijo odkupne cene medu pri večjih odkupovalcih medu. Trenutno je to razmerje takšno, da dobi čebelar glede na vrsto medu od 20 do 35 odstotkov od maloprodajne cene medu. Še slabše je razmerje pri ostalih čebeljih pridelkih (matični mleček, cvetni prah itd.). Povprečno dobi čebelar manj kakor 25 odstotkov maloprodajne cene končnih izdelkov. To pa je seveda zelo malo in za rentabilnost čebelarjenja je razmerje neustrezno.

Kljub takšnemu razmerju cen pa so po izjavah nekaterih predstavnikov trgovskih organizacij postali domači pridelovalci za njih že pravo breme, ker so predragi, saj lahko na svetovnem trgu brez problemov kupijo čebelje pridelke po znatno nižjih cenah.

Čeprav je tudi čebelarjem jasno, da uvoza cenenejšega medu iz vzhodnih dežel ne moremo popolnoma ukiniti, pa bi ga morali zmanjšati in omejiti na še dopustno mejo, to je okoli 30 odstotkov celotne porabe medu v Jugoslaviji. Uvoz medu je sicer omejen na 5000 ton letno, vendar je ta

količina mnogo prevelika, saj sta se prodaja medu in njegova poraba v zadnjih dveh letih naglo zmanjševali. Ta količina trenutno predstavlja več kot 60 odstotkov porabe medu v Jugoslaviji in bo poleg razmerja cen povzročila naglo nazadovanje tržnega čebelarstva pri nas, če se domači čebelarji ne bodo organizirali in konkurirali cenenim uvoženim čebeljim pridelkom. To so storili čebelarji v zahodnih državah, v ZRN, Italiji, Franciji itd., da so preživel in se obdržali. V novem položaju pa bodo trgovske organizacije povečale uvoz medu in ne bodo pospeševale domače proizvodnje, ampak bodo postale domači čebelarški proizvod-

nji velika konkurenca. Seveda bi lahko v ta dogajanja učinkovito posegla država s svojimi mehanizmi, kakor je to naredila pri pridelavi mleka in je kmetom z zakonom zagotovila udeležbo pri odločanju o višini odkupnih cen mleka. Po mnenju mladega čebelarja iz Lendave smo se čebelarji znašli v podobnem položaju kakor pridelovalci mleka, zato bi bilo nujno potrebno nekaj ukreniti, da bi preprečili propad tržno usmerjenih čebelarstev.

Upamo pa lahko, da se bo z znižanjem inflacije to stanje izboljšalo v korist čebelarjev.

Prejeli smo

SKLEP SODIŠČA: ZASEBNA TOŽBA MEDEXA SE OVRŽE

ANDREJ DVORŠAK

Potem ko je bilo objavljeno pismo IO OZČD Grosuplje v sredstvih javnega obveščanja, v katerem je ta organizacija zastavila Medexu in njegovemu direktorju Alešu Mižigoju javno vprašanje glede sredstev za pospeševanje čebelarstva (glej SČ 3/1989), je Medex, ki ga je zastopal Aleš Mižigoj, preko pooblaščenih odvetnikov Vlada in Borisa Grosmana, vložil zasebno tožbo zoper Franca Škufco, predsednika, in Andreja Dvoršaka, tajnika OZČD Grosuplje, kot odgovorni osebi omenjene organizacije, ki naj bi po mnenju tožitelja storila kazrivo dejanje (javne razžalitve po členu 106/II KZ SRS. To dejanje naj bi storila z objavo prispevka »Odprto pismo direktorju Medexa«, podpisanem z IO OZČD Grosuplje, ki je bilo objavljeno 1. 3. 1989 v Delu in SČ.

Med drugim je v pismu zapisano tudi: »Med čebelarji namreč krožijo govorice, da so ta družbena sredstva dobili in tudi že razdelili med posamezne kooperante. Zlobneži govore, da so bila ta sredstva izplačana celo delavcem Medexa, med njimi tudi vam, vodji pospeševalne službe in drugim. Ker pa vas in vašo organizacijo poznamo kot solidno, ki si je vedno prizadevala za dvig slovenskega čebelarstva, takim govoricam ne nasedamo. Kljub temu pa zastavljamo naslednja vprašanja, na katere želimo jasn in javen odgovor v našem glasilu Slovenski čebelar. 1. Zani-

ma nas, ali ste od omenjenega sisa res dobili kakšna sredstva, namenjena čebelarjem in koliko? 2. Če ste jih dobili, nas zanima, po kakšnih kriterijih ste jih razdelili med kooperante in kako so bili kooperanti obveščeni o možnosti, da dobe ta sredstva? 3. Ker ne želimo, da krožijo med čebelarstvo javnostjo razne (ne)utemeljene govorice, zahtevamo, da javno objavite celoten spisak tistih kooperantov, ki so dobili ta sredstva in koliko je dobil posamezen kooperant. Menimo, da vam ne bo pretežko, kajti kdor pošteno dela, lahko pred javnostjo nastopa z odprtimi kartami.«

Temeljno sodišče v Ljubljani, enota v Ljubljani je po sodniku Mitju Šinkovcu sklenilo, da se zasebna tožba Medexa zoper Franca Škufco in Andreja Dvoršaka ovrže.

Sodišče je po pregledu zasebne tožbe in člankov, objavljenih v Delu, 1. 3. 1989, in Slovenskem čebelarju 3/89, ugotovilo, da omenjeni članek z naslovom »Odprto pismo direktorju Medexa« ne vsebuje elementov kaznivega dejanja razžalitve ali katerega drugega dejanja iz poglavja kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime.

Pri kaznivih dejanjih zoper čast in dobro ime sta neposreden objekt napada čast in dobro ime fizične ali pravne osebe. Pri napadu na čast razumemo napad na dostojanstvo in na veljavo napadanega, ki mu gre v okviru z ustavo in zakonom določene

nih norm kot tudi v določenih družbenih odnosih. Napad na dobro ime pa pomeni prizadevanje priznanega ugleda in dostojanstva oziroma družbene veljave po drugih. Vsakemu družbenemu subjektu gre določeno dostojanstvo kot članu določene družbe v določenem družbenem okolju in v določenih družbenih odnosih. Spoštovanje tega pa ureja tudi pravna ureditev in je tudi kazensko pravno zaščiteno. Odrekanje utemeljenega in dolžnega spoštovanja pa lahko pomeni napad na čast in dobro ime, ki se lahko izraža na najrazličnejše načine. Ali gre v konkretnem primeru za napad na čast in dobro ime, pa je potrebno oceniti po objektivnih merilih priznanega družbenega pojmovanja časti in dobrega imena ter upoštevati odnose storilca do oškodovanca in druge okoliščine, ki so lahko pomembne za takšno oceno.

Kazenski zakon ne določa znakov, po katerih se presoja da je neko ravnanje takšno, da pomeni razžalitev. Ali pomeni neko ravnanje razžalitev, se presoja po objektivnem družbenem pojmovanju razžalitve, ki je v skladu z obstoječo družbeno ureditvijo in pa pravnim redom, kot tudi v okviru moralno etičnih norm, kar vse pa je odvisno tudi od časa in prostora, v katerem je dejanje, ki se obravnava, storjeno. Navadna kršitev vljudnosti in obzirnosti pa tudi navadna kršitev obstoječih vzajemnih odnosov praviloma ni razžalitev, lahko ta postane razžalitev, če se v njej izraža prezir, omalovaževanje, posmeh ali druge oblike zaničevanja. Razžali se lahko tudi s »pohvalo«, ki je dana ob taki priliki in izrečena na takšen način, da je lahko žaljiva.

Ko je sodišče ocenjevalo zasebno tožbo, pa je ugotovilo, da ne moremo slediti navedbam zasebnega tožilca, da članek podtika zasebnemu tožilcu nepravilnosti in zlorabe pri razdelitvi družbenih sredstev, ampak le dopušča to možnost in zato sprašuje zasebnega tožilca, ali so bila družbena sredstva dejansko prejeta in če so le-ta bila, kako so bila porabljena, kar pa še ne pomeni napada na dobro ime in čast zasebnega tožilca, ki mora s tem, ko upravlja z družbenimi sredstvi, skrbeti za čimvečji izkoristek in smotno uporabo, obenem pa mora biti njegovo delo tudi podvrženo javnosti. Seveda do meje, ki jo določajo gospodarski interesi. V konkretnem primeru pa članek govori o sredstvih,

ki naj bi jih zagotovil sis za pospeševanje hrane in zagotavljanje osnovne preskrbe Slovenije, ter o načinu uporabe teh sredstev, kar pa je gotovo v širšem družbenem interesu in mora biti zainteresiranim subjektom v družbi znano, kako so bila ta sredstva uporabljena in v kolikor jim to ni, lahko tudi javno zastavijo takšna vprašanja, kar pa še nikakor ne pomeni, da se s takšnimi vprašanji zasebnemu tožilcu odreka določena družbena veljava, čeprav se ta postavlja pod vprašaj, vendar s pozitivnim namenom, in sicer, da se zagotovi družbena kontrola nad porabo družbenih sredstev, s katerimi naj bi upravljal in gospodaril tudi zasebni tožilec. Sodišče ne more pritrditi navedbam zasebne tožbe, da je iz pisanja razviden tudi naklep razžalitve zasebnega tožilca in da je pisanje sestavljeno sarkastično in ironično, ampak kaže le na to, da izvršni odbor občinske zveze čebelarских društev Grosuplje pričakuje določen odgovor, saj je tudi v njihovem interesu, da se z družbenimi sredstvi upravlja gospodarno in so kot zainteresirana organizacija pri tem tudi neposredno prizadeti.

V kolikor bi pomenilo takšno ravnanje kaznivo dejanje, bi družba s prisilnimi sredstvi posegala v javnost dela, preprečevala možnost izražanja in kritike ter s tem dovoljevala, da se vzpostavljajo monopolni položaji nad resnico, kar pa nikakor ni stvar sodišča v demokratični družbi.

Tako je sodišče zavrglo zasebno tožbo, ker ne vsebuje elementov kaznivega dejanja razžalitve, niti kakšnega drugega kaznivega dejanja zopet čast in dobro ime.

Na ta sklep temeljnega sodišča se je Medex pritožil na Višje sodišče v Ljubljani, ki je v senatu pod predsedstvom sodnika Jerneja Potočarja ter sodnikov Franca Letonje in Andreja Pruše kot članov senata, sklenilo, da se pritožba pooblaščenega zasebnega tožilca Delovne organizacije Medex – živilska industrija Ljubljana, Miklošičeva 30, zavrne kot neutemeljena. To je obrazložilo takole:

V navedeni kazenski zadevi je delovna organizacija Medex iz Ljubljane vložila zoper Franca Škufco in Andreja Dvoršaka zasebno tožbo zaradi kaznivega dejanja razžalitve po drugem odst. 106. čl. KZ SRS. Sodišče prve stopnje je z upoštevanjem določb 438. čl. ZKP in 1. tč. 270. čl.

ZKP ocenilo, da ne gre za kaznivo dejanje, zato je zasebno tožbo zavrglo.

Zoper navedeni sklep se pritožuje pooblaščenec zasebnega tožilca, ki ocenjuje, da naj bi bil kršen kazenski zakon v smislu 1. tč. 365. čl. KZ SRS, češ da vsebina obeh člankov v časopisu Delo in Slovenskem čebelarju, ki sta ga sestavila in podpisala obdolženca, vsebuje tako objektivne kot subjektivne znake kaznivega dejanja razžalitve, storjenega s tiskom. Sodišču druge stopnje zato predlaga, da izpodbijani sklep razveljavi ter zadevo vrne sodišču prve stopnje v nadaljnje odločanje.

Pritožba ni utemeljena.

Sodišče druge stopnje se v celoti strinja z oceno, kot jo podaja izpodbijani sklep, da v obravnavani stvari ni niti objektivnih elementov, ki se zahtevajo za kaznivo dejanje razžalitve, pa tudi ne okoliščin, ki bi nakazovale na subjektivno ravnanje obdolženca, da bi takšno kaznivo dejanje hotela storiti. Kot pravilno ocenjuje sodišče prve stopnje. Članek, naslovljen na delovno organizacijo Medex in njenega direktorja Aleša Mižigoja, kot se nakazuje iz vsebine članka, je strogo omejen na določeno vprašanje, ki naj bi bilo javno pojasnjeno.

Obdolženca sta funkcionarja izvršnega odbora OZČD Grosuplje, iz vsebine obeh člankov, ki sta identična, vendar objavljena v dveh različnih občilih, pa gre zgolj za vprašanje, ali je delovna organizacija Medex prejela določene zneske s strani samoupravne interesne skupnosti za pospeševanje hrane in zagotavljanje osnovne preskrbe Slovenije, ki je bil namenjen za odpravljanje čebeljih izgub v zimski sezoni 1987/88, ko je iz vsebine člankov razbrati le to, da krožijo govorice o tem, da so bili določeni zneski Medexu nakazani in ki naj bi jih nato po nekih kriterijih podelili čebelarjem – kooperantom. Vsa vsebina članka je v tem, naj bi se zadeva razjasnila, kolikšen znesek naj bi bil dodeljen, kako je bil razdeljen in kdo jih je dobil. Že iz vsebine članka ni pritrditi zatrjevanju pritožbe, da naj bi šlo za rafiniran način pisanja, ki naj bi imel namen žaliti delovno organizacijo in njenega direktorja ter so pritožbene navedbe, ki menijo drugače, povsem neutemeljene. Sodišče druge stopnje zato pritrjuje razlogom, ki so navedeni v napadenem sklepu in pritožbo pooblaščenca zasebnega tožilca kot neutemeljeno zavrača.

PORUŠEN ČEBELARSKI MOST V EVROPO

Lojze Kastelic

V zasebni tožbi proti avtorju prispevka pod gornjim naslovom je zasebni tožilec HP Medex zahteval, »da se ima izrek sodbe v celoti objaviti na stroške obdolženca...«.

Zaradi izredno aktualne problematike, obravnavane v postopku, bo bržda prav, da je o njem in o razsodbi obveščena čebelarska javnost.

Sodba v imenu ljudstva/ II K 174/89

Temeljno sodišče v Ljubljani, Enota v Ljubljani je po sodniku posamezniku Mitju Šinkovcu in ob sodelovanju zapisnikarice Ane Stojc, v kazenski zadevi zoper obdolženega Lojzeta Kastelica, zaradi kaznivega dejanja po členu 107/I-II KZ SRS, po zasebni tožbi HP Medex, živilska industrija, Ljubljana, Miklošičeva c. 30, po gl. direktorju Alešu Mižigoju z dne 10. 5. 1989 in spremenjeni na glavni obravnavi dne 25. 10. 1989 ter po dne 29. 9. 1989. in 25. 10. 1989 opravljenih javnih glavnih obravnavah, v odsotnosti obdolženca in v

prisotnosti zasebnega tožilca in njegovega pooblaščenca odvetnika Borisa Grosmana, dne 25. 10. 1989

razsodilo:

obd. LOJZE KASTELIC, sin Alojza etc.,
se na podlagi člena 350/III ZKP
oprosti

zasebne tožbe, da je o zasebnem tožilcu HP Medex, živilska industrija v Ljubljani, trdil nekaj neresničnega, kar lahko škoduje časti in dobremu imenu zasebnega tožilca HP Medex, čeprav je vedel, da je to, kar je trdil in raznašal, neresnično, s tem, da je v svojem članku, objavljenem v tedniku Nedeljski dnevnik, ki izhaja v Ljubljani, štev. 41, letnik XXVIII z dne 12. 2. 1989, na strani 26, v rubriki »Prejeli smo« pod naslovom »Kako ravnamo z narodovo dediščino – PORUŠEN ČEBELARSKI MOST V EVROPO«, poleg žaljivih navedb in trditev, da poslovanje zasebnega tožilca predstavlja krepplje samogoltne in monopolne komercialne, da je zasebni tožilec s sramotno

nizkimi udarci in nizkotnimi aduti obdolženca spremenil iz uspešnega predavatelja in pisca strokovnih prispevkov v šarlatana in povprečneža, ter da se je obdolženec pred zasebnim tožilcem, ki se je okoristil z rezultati njegovega dela, moral zateči na Hrvaško, v odstavku s podnaslovom »Uvoz slabšega medu« neresnično trdil: »Začel se je nebrzdan uvoz pridelkov skrajno sumljive kakovosti po dumpinških cenah z Vzhoda.« In: »Dodati pa je treba, da so poleg medu tako sumljive kakovosti uvozili še na tisoče ton drugih čebeljih pridelkov, voska, matičnega mlečka, cvetnega prahu itd. prav tako sumljivega porekla«, pri tem pa imenoval zasebnega tožilca HP Medex: nadalje je neresnično trdil, prav tako imenujoč le zasebnega tožilca HP Medex v odstavku s podnaslovom: »Nesolidne komercialne poteze«: »Tako so v času največjega povpraševanja po žlahtnih čebeljih dobrinah namesto doma pridelanih, priznani kakovostnih čebeljih pridelkov, komercialisti ponudili domačemu kupcu uvožene. Nekateri poslovni brihtneži pa so šli tako daleč, da so poskušali to sumljivo robo tudi izvoziti.« In v nadaljevanju: »Nesolidne komercialne poteze so zapiranje domačih potrošnikov, še bolj pa tujih kupcev kaj kmalu izničile.« Nadalje pod istim naslovom: »Njegovih 380 kilogramov matičnega mlečka, ki jih je prodal (obdolženec, op. zas. tož.) Medexu po 180 do 220 tisočakov, je le-ta (Medex, op. zas. tož.) vkalkuliral v priprave po 1.200 tisočakov! Na ta način so posebni čebelji pridelki namesto cenenege, vsesplošno ljudskega poživila postali luksuzno blago, dostopno le petičnežem, pa še tem brez pravega kakovostnega jamstva« in končno v odstavkih s podnaslovom: »Sramotno niz-

ka pokojnina«, neresnično trdil: »Kaj je tako razburilo tovariše pri Medexu? ... Kaj se ve: morda strah, da bi eventualne inšpekcijske službe, ki jih je predlagal Brezarjev Lojz, prepovedale razpečavanje umetnega medu, ki so ga slej ko prej že takrat uvažali z Vzhoda po bagatelnih cenah, doma pa je konkuriral žlahtnemu slovenskemu medu«, s čimer naj bi storil kaznivo dejanje obrekovanja, storjeno s tiskom po členu 107/I-II KZ SRS.

Na podlagi člena 99/III ZKP mora zasebni tožilec povrniti stroške kazenskega postopka iz 1.-5. točke II. odstavka 95. člena ZKP kot tudi povprečnino v znesku 2.000.000 din in pa potrebne izdatke obdolženca.

Tako sodba. Brez komentarja!

Zamisli pa bi se veljalo ob sledeči navedbi v »Obrazložitvi« sodbe: »Šele v tretjem odstavku tega podnaslova se pojavi dejanska trditev, ki se nanaša na zasebnega tožilca, in sicer, da so njegovih 380 kg matičnega mlečka, ki jih je prodal Medexu po 180-220 tisočakov, vkalkulirali v priprave po 1200 tisočakov! Na ta način so posebni čebelji pridelki namesto cenenege, splošno ljudskega poživila postali luksuzno blago, dostopno petičnežem, pa še tem brez pravega kakovostnega jamstva.

V tem delu obdolženec dejansko postavi trditev, da je prodal matični mleček po določeni ceni Medexu, ki ga je uporabil za razne čebelje pridelke (razne pripravke, op. pisca) ter postavil visoko ceno. Ta trditev pa se izkaže kot resnična, kar je potrdil priča komercialni direktor Medexa Maks Gregorc.«

Pet šestin čistega zaslužka torej na račun čebelarских žuljev in opeharjenih potrošnikov!

ČEBELARJENJE V JUŽNI KOREJI

SCOTT GAMAZINE (Nadaljevanje)

Škodljivci, roparji in bolezni

Indijska čebela nabere na panj le 10 do 20 odstotkov medu letno v primerjavi z medonosno, saj je indijska čebela manjša, družina pa obsega desetino družine medonosne čebele. Po poročilih pridelajo v Af-

ganistanu, Šri Lanki, Bangladešu, Nepal in na Kitajskem od 2 do 20 kg medu na panj letno.

Problem čebelarjenja z indijsko čebelo je v izjemnem rojenju družin in porazgubitvi rojev. Woyke poroča, da so v čebelarstvih nekaterih dežel letne izgube družin

zaradi rojenja in porazgubitve rojev tudi do 70-odstotne, vendar pa se s selekcijo čebel izgube lahko zmanjšajo tudi do 30 odstotkov.

Pri čebelarjenju z indijsko in medonosno čebelo na istem področju se pojavljajo še drugi problemi. Če namreč medonosna čebela odkrije družino indijske čebele, jo hitro oropa zalog medu in s tem povzroči porazgubitev družine. Kljub zaščiti družin indijske čebele – čebelarji zmanjšajo odprtine žrel in jih zaščitijo z drobno mrežo – medonosna čebela najde dostop v panj ter odnese zalogo medu.

Prav tako resen škodljivec indijske čebele je voščena vešča. Čebelarji morajo biti posebno pazljivi, da dodajo sat le takrat, ko ga čebele lahko zasedajo, saj ne naseljen sat hitro uniči voščena vešča. Čeprav je v močni družini ni opaziti, je družina lahko kljub vsemu okužena. V eni takih družin sem našel 17 barv voščene vešče na 100 cm² sata.

Poročajo, da je v primerjavi z medonosno indijsko čebelo občutljivejša za mešičkasto zalego in pohlevno gnilobo. Poapnile zalege v družinah **indijske čebele** niso našli, vendar sva z dr. De Jongom med našim bivanjem v Koreji našla pri nekaterih družinah nekaj trotovine, okužene s poapnelo zalego. Te družine so bile v neposredni bližini čebelarstva z medonosno čebelo, ki je bilo s poapnelo zalego zelo okuženo.

APITERAPIJA MED V LJUDSKEM ZDRAVILSTVU I.

ANDREJ DVORŠAK

Med ima v ljudskem zdravilstvu izredno pomembno mesto. Za zdravljenje in lajšanje tegob ga uporabljajo na vseh meridianih, ne glede na razvitost in bogastvo. Poleg medu je v ljudskem zdravilstvu pomembna še uporaba voska, v novejšem času pa tudi cvetnega prahu, propolisa in čebeljega strupa.

Kar precej učenih mož se je ukvarjalo z uporabo pridelkov iz čebeljega panja v ljudski medicini. Njihovi zanimivi izsledki kažejo, da so po vsej Evropi zelo majhna nihanja v zastopanosti medu in voska v pripravkih ljudskih zdravilcev.

Vinko Möderndorfer piše v študiji »Ljudska medicina pri Slovencih«, da naši ljudski zdravitelji uporabljajo najpogosteje

Kljub navedenim problemom pa ima čebelarjenje z indijsko čebelo v posameznih področjih nekatere prednosti. Bolje je prilagojena visokim planotam Indije in Kitajske. Hrano nabira pri nižjih temperaturah kot medonosna čebela (8 °C) ter nabere dovolj hrane tudi na področju z malo medovitega rastlinja. Potrebuje manj hrane in je odpornejša proti vročini, suši in mrazu.

Indijska čebela se bolje brani pred napadi roparskih os in je odpornejša proti varo. Za obrambo pred sršeni se čebele postavijo v vrsto, glasno brenčijo in jih množično napadejo ter opikajo do smrti. Ono celo poroča o dokaj nenavadnem načinu obrambe – okoli sršena se nabere roj čebel, kar povzroči povečanje temperature in sršen pogine.

Način obrambe indijske čebele pred varro pa je natančno opisal Peng s sodelavci v *Bee World* št. 69.

Vesel sem, da sem imel priložnost kot svetovalec sodelovati pri projektu FAO »Razvoj čebelarstva v Koreji« z Davidom De Jongom iz Brazilije in Denisom Guzzijem iz Kanade. Moje bivanje v Koreji je trajalo od začetka junija do konca julija 1987, v tem času pa sem imel priložnost potovati po vsej deželi ter se pogovarjati z več kot 25 čebelarji.

Prevod in priredba: Polona Kosta
Bee World Vol. 70 NO. 2/89

vino – 19,5 odstotkov, mleko in mlečne izdelke – 12 odstotkov, med – 8 odstotkov, vosek – 2 odstotka, vodo – 3,5 odstotkov itd.

Če njegova odkritja primerjamo z ugotovitvami drugih evropskih znanstvenikov, vidimo, da zastopanost voska v raznih pripravkih pri nas ni nič manjša ali večja kot drugod, medtem ko je med v drugih evropskih deželah v ljudskem zdravilstvu še bolj pogost, saj ga povprečno uporabljajo kar v desetih odstotkih raznih pripravkov.

Za notranjo uporabo je štiri odstotke pripravkov z medom in prav toliko za zunanjo uporabo, medtem ko so vosek v našem ljudskem zdravilstvu v preteklih časih upo-

rabljali izključno za pripravke, namenjene zunanji uporabi.

Poglejmo si nekaj tipičnih receptov ljudske medicine, pri katerih se uporablja med. Izbrani so iz različnih virov, vrste medov pa so prilagojene našim razmeram.

Proti glistam

V pol kilograma cvetličnega medu vmešamo tri glavice česna (*Allium sativum*), ki ga prej sesekljamo in stolčemo. Otroku, ki ima gliste, damo vsako jutro na tešče zvrhano čajno žličko pripravka, zatem pa mora popiti še skodelico čaja poprove mete (*Mentha piperata*).

Za živce

V kilogram akacijevga ali lipovega medu vmešamo 125 gramov naribane korenine peteršilja (*Petroselinum hortense*). Jemljemo po dve čajni žlički zjutraj in zvečer; zvečer pa popijemo še skodelico lipovega čaja.

Lajšanje težav zaradi povečane prostate

Sto gramov zmletga semena janeža (*Pimpinella anisum*) vmešamo v deciliter domačega žganja in to potem v kilogram gozdnega ali lipovega medu. Pripravek jemljemo štirikrat dnevno – po eno čajno žličko, trikrat dnevno pa moramo popiti še skodelico čaja iz preslice, peteršilja in zlate rozge.

Za lajšanje astme in bronhitisa

Sveže steblo in liste materine dušice (*Thymus serpyllum*) sesekljamo in nato zmeljemo v mesoreznici ali zmiksamo. Zeleno maso stisnemo v čisti gazi, da dobimo 50 gramov soka. Po enakem postopku pridobimo še 50 gramov soka iz svežih cvetov bezga (*Sambucus nigra*), 20 gramov soka iz česna (*Allium sativum*) in ravno toliko soka še iz listov žajblja (*Salvia officinalis*).

Skupno torej 140 gramov svežega soka, ki ga vmešamo v pol kilograma svežega lipovega ali gozdnega medu. Odrasli uživajo ta pripravek trikrat dnevno po eno čajno žličko, otroci pa le enkrat dnevno. Priporočljivo je, da ob tem popijejo še skodelico čaja lapuha, trpotca, zlate rozge in pelina.

Proti kašlju – za otroke

Sto gramov svežih cvetov dišeče vijolice (*Viola odorata*) prekuhamo v pol litra vode

in dodamo čajno žličko domačega žganja. Tekočino precedimo in jo ohlajeno na 40 stopinj vmešamo v lipov ali hojev med. Otroci jemljejo trikrat dnevno po eno čajno žličko tega sirupa. Sirup moramo pripraviti, ko cvetijo vijolice, nato pa ga hranimo v temni steklenici v hladilniku.

Sirup proti jetrnim boleznim

Liste in cvetove regrata (*Teraxacum officinale*) zmiksamo in iz te mase iztisnemo 100 gramov soka. Po enakem postopku pridobimo še 20 gramov soka iz svežih cvetov šentjanževke (*Hypericum perforatum*) in ravno toliko tudi iz nadzemnih delov majarona (*Majarona hortensis*) ter svežih listov rožmarina (*Rosmarinus officinalis*). Vseh 160 gramov soka takoj vmešamo v kilogram cvetličnega ali akacijevga medu. Pripravek jemljemo trikrat dnevno po eno čajno žličko, istočasno pa se moramo strogo držati diete, predpisane za jetrne bolezni.

Proti visokemu krvnemu pritisku

Dvestopetdeset dekagramov zmletih svežih plodov gloga (*Crataegus Oxycantha*) ter 50 gramov stolčene poprove mete (*Mentha piperata*) vmešamo v kilogram kostanjevega medu. Jemljemo trikrat dnevno po eno čajno žličko in ob tem popijemo skodelico čajne mešanice gloga, lipe in sivke.

To je le nekaj receptov iz bogate zakladnice ljudskega zdravilstva. Mnogi, ki so jih preizkusili, trdijo, da so jim ravno ti pripravki pomagali do zdravja. Vendar pa bo vseeno bolje, če se bolnik prej napoti v ambulanto k zdravniku in prisluhne njegovim nasvetom.

Žal, ugotavljam, da mnogi »priznani ljudski zdravitelji« kljub sodobnim spoznanjem, da med izgubi svojo zdravilno vrednost, če ga segrejemo nad 45 stopinj celzija, v knjigah še vedno priporočajo »kuhanje medu«, kot so to delali njihovi predhodniki pred sto in več leti. Včasih bi bilo dobro, da bi ti »zdravitelji« poleg prepisovanja receptov, ki so bolj ali manj enaki po vsej Evropi, vanje vnesli še kakšno novo spoznanje in tako še bolj koristili privrženecem naravnega zdravljenja, ki jih je iz leta v leto več. Na to pa kažejo tudi visoke naklade knjig o ljudskem zdravilstvu in zdravilnih pripravkih, ki se tudi dobro prodajajo.

OBVESTILO

o razdeljenem regresu za nakup zdravil

Konec oktobra 1989 smo občinskim čebelarским zvezam oz. društvom razposlali obvestila in potrebno število obrazcev za popis čebelarstev, ki so upravičena zahtevati regres za zdravila. To je bilo drugo tovrstno obvestilo čebelarским društvom. V prvem, ki je bilo poslano ČD marca, smo zahtevali predložitev računa o nakupu zdravil, v drugem pa samo seznam čebelarjev in število čebeljih družin, za katere uveljavljajo pravico do regresa. Do konca leta 1989 smo čebelarским društvom nakazali naslednje zneske:

- marca	15.750.000 din
- aprila	12.722.800 din
- maja	3.580.000 din
- junija	5.637.000 din
- julija	2.151.500 din

- novembra	495.346.900 din
- decembra	1.128.298.200 din

Nekaj zahtevkov je prispelo še januarja in smo jih tudi že izplačali. V pomladanskem ciklusu zatiranja varooze smo nakazovali po 1.000 din regresa na čebeljo družino, v jesenskem pa zaradi visoke inflacije po 15.000 din v novembru, 20.000 din v decembru in 3,00 din v januarju 1990. Do pisanja tega obvestila pa nam seznama za regres niso poslala čebelarska društva iz naslednjih občin: Ajdovščina, Idrija, Lenart, Logatec, Metlika, Nova Gorica, Radlje ob Dravi, Slovenske Konjice, Šmarje pri Jelšah, Tolmin in Trbovlje.

Vodstvo društev prosimo, da to store čimprej.

Strokovna služba ZČDS

**LETNA ČLANARINA ZČDS ZA LETO 1990,
PLAČANA OD 6. FEBRUARJA 1990 DO 5. MARCA 1990,**

ZNAŠA 190,00 DINARJEV.

S članarino je plačan tudi Slovenski čebelar za leto 1990, plačajte pa jo blagajniku vašega društva skupaj z društveno članarino.

ČEBELARJI Z OSNOVNE ŠOLE VELIKA NEDELJA

O ustanovitvi čebelarskega krožka smo pričeli na šoli razmišljati v šolskem letu 1985/86. S pomočjo Ljuba Lesničarja smo to misel uresničili že spomladi leta 1986. Pričeli smo spoznavati pomembnost čebel, najprej v šolskih klopih, nato pa v čebelnjaku našega mentorja. V krožku nas je bilo najprej devet učencev. Že istega leta smo se udeležili srečanja čebelarjev, naslednje šolsko leto pa smo že sodelovali na republiškem srečanju. V šolskem letu 1986/87 smo kupili šest žnidaršičev in opremo za čebelarjenje, leta 1988 pa smo sezidali čebelnjak. Ko smo šli na izlet v Radovljico, smo si ogledali če-

belarski muzej in čebelnjak tovariša Kaučiča, ki nam je eno družino podaril, eno pa smo kupili.

Lani smo družine razširili na pet panjev, v šolsko kuhinjo pa smo dali 40 kg medu, ki je popestril jedilnike naših malic.

V krožku sedaj deluje 16 učencev. Ob koncu šolskega leta bomo krožek zapustili učenci 8. razreda, ki smo bili dejavni vsa tri leta. Upamo, da bodo mlajši učenci prav tako zavzeto delali in sodelovali z mentorjem, mi pa se mu na tem mestu zahvalujemo za njegov trud z nami.

**Čebelarji OŠ
Velika Nedelja**

Mladi čebelarji iz Velike Nedelje pred svojim čebelnjakom

ANTON SEDMAK – 70–letnik

Ljudje, rojeni v znamenju kozoroga, so navadno marljivi, razumni ter praktične in iznajdljive narave. Prav to horoskopsko znamenje odlikuje tudi Antona Sedmaka iz Kopra. Na Slovenskem, v Julijski krajini in na avstrijskem Koroškem je znan kot uspešen in napreden čebelar ter izdelovalec satnic.

Rodil se je 16. januarja 1920 v Koritnici pod Snežnikom. Otroštvo in mladostna leta je preživel v svojem rojstnem kraju na domači kmetiji. Želja po čebelarjenju sega v otroška leta, ko je zelo rad pomagal pri opravljanju raznih čebelarskih del vaškemu čebelarju – sosedu Boletu.

Leta 1940 je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Po kapitulaciji Italije septembra 1943 se je takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje.

Proti koncu leta 1944 ga je ujela nemška vojska in odpeljali so ga v zapore Coroneo v Trst, od koder so ga premestili v kazensko taborišče Dachau. Po srečnem naključju se mu je po končani vojni junija 1945 uspelo vrniti domov. Po vojni se je takoj vključil v varnostno službo za notranje zadeve, kjer je služboval v različnih krajih bivšega postojnskega in goriškega okrajnega načelstva.

Šele leta 1957, ko je služboval v Vipavi, se mu je izpolnila njegova skrita želja po čebelarjenju. Skupaj z ženo Maro sta se odločila čebelariti in se vključila v čebelarsko društvo. Pričel je kupovati panje, čebele in čebelarski pribor. Pridno je pričel posegati po čebelarski literaturi in se vsestransko strokovno izpopolnjevati. Zaradi svoje vztrajnosti, zaupanja v prihodnost in samozavestnega ter trdnega prepričanja v lastno zmago je naš jubilar dosegel v čebelarstvu resnično pomembne uspehe.

Za svoje delo v čebelarstvu in v čebelarski dejavnosti nasploh je prejel odličja Anton Janša III., II. in I. stopnje ter vrsto priznanj in pohval.

Prijatelji – čebelarji OČD Koper mu ob njegovi 70–letnici najtopleje čestitamo in mu želimo še obilo zdravih let v krogu njegovih domačih, čebele pa naj še dolgo razveseljujejo njegov čebelarski vsakdan.

Obalno čebelarsko društvo:

Franc Čehovin,

Stojan Droč,

Alojz Luin in drugi...

JOŽE HRIBAR

Avgusta smo se v Razvanju pri Mariboru poslovili od vestnega in delovnega čebelarja ter dobrega tovariša Jožeta Hribarja.

Rodil se je leta 1913 v Zlatem Polju pri Lukovici. Po končani vojni, iz katere se je vrnil kot odlikovani borec in rezervni oficir NOV, je takoj začel čebelariti in je vse do letošnjega leta čebelaril z okrog 30 pridobitnimi panji.

Bil je neutrudljiv čebelar in organizator. Ustanovil je Čebelarstvo društvo Maribor Tabor in ga kot predsednik vodil polnih 27 let. Enajst let je bil predsednik Zveze čebelarstev Maribor in nekaj let podpredsednik Zveze čebelarstev Slovenije. Veliko časa in truda je posvetil prav čebelarstvu in njihovem izobraževanju. Uspešno je vodil in speljal akcijo za zgraditev družinskega čebelnjaka z 18 pridobitnimi panji. Od Zveze čebelarstev Slovenije pa je ob 80-letnici slovenske čebelarstvene organizacije prejel spominsko plaketo ter odličja Anton Janša I., II. in III. stopnje.

Spominjali se ga bomo kot dobrega in vestnega čebelarja in sotovariša.

Čebelarstvo društvo
Maribor Tabor

FRANC KORBAR

Maja 1989 smo se za vedno poslovili od dolgoletnega in prizadevnega člana Čebelarstvenega društva Hrastnik Franca Korbarja.

Rodil se je leta 1914 na Marnem v bližini Dola pri Hrastniku. Čebelariti je pričel med vojno, nato pa je odšel v partizane. Ko se je srečno vrnil domov, je nadaljeval s čebelarstvom.

Za svoje uspešno delo v društvu je bil odlikovan z odličjem Anton Janša. Njegovo 45-letno čebelarjenje je prekinila huda bolezen. Čebele je prepustil svojemu sinu z željo, da ostanejo pri hiši.

Vzornega čebelarja bomo ohranili v trajnem spominu.

Čebelarstvo društvo
Hrastnik

JOŽE KOROŠA

Nepričakovano in toliko bolj boleče nas je prizadela vest o prerani smrti JOŽETA KOROŠE. Rodil se je leta 1940 v kmečki družini na Jamnici nad Prevaljami.

V družini Pernat, kot ji po domače pravijo sovaščani, se čebelarjenje prenaša iz roda v rod. V svet čebelarstva ga je popeljal oče. Po njegovi smrti je prevzel čebele in kmetijo.

Kot mlad kmetovalec je nadaljeval s tradicijo čebelarjenja in hitro spoznal, da je čebela neločljiv del narave.

Za dolgoletno čebelarstvo delo in prispevek k razvoju čebelarstva ga je ČD Prevalje odlikovalo z odličjem Anton Janša III. stopnje.

Čebelarstvo društvo
Prevalje

ALOJZ MEŽNAR

Čebelarstvo družina Podnart – Kropa je izgubila v preteklem letu svojega zvestega in prizadevnega člana Alojza Mežnarja.

Rodil se je leta 1927. Čebelaril je z manjšim številom panjev, vendar z velikim veseljem in zadovoljstvom. V čebelarstvu družini in društvu je bil vedno aktiven, zato je prejel tudi odličje Anton Janša III. stopnje.

ČD Podnart Kropa

KAREL REBERNIK

Septembra 1989 smo se poslovili od našega dolgoletnega člana Karla Rebernika iz Slovenj Gradca. Bil je velik ljubitelj narave, zato je bil tudi dober čebelar. Prehodil je skoraj vse gore po Sloveniji, pa tudi izven nje. Doma je uspešno čebelaril. Zadnja leta je bil član upravnega odbora našega društva.

Kot dobrega tovariša ga bomo zelo pogrešali.

Čebelarstvo društvo
Slovenj Gradec

FRANC ARNOL

Skromen in dobrotljiv, zdrav in vitalen do zadnjega, je novembra 1989 umrl naš član Franc ARNOL, po domače ALČ, z Volče.

Mož je dočakal 84 let starosti. Bil je bajtar, z eno ali dvema kravama in volom. In celih 55 let je tudi čebelaril. Imel je do 20 družin, včasih tudi več. Čebele so Alču veliko pomenile tudi za preživljanje svoje 4-članske družine. Pred štirimi leti mu je čebelnjak pogorel. Ni ga zlomilo. Ljubezna do čebel je bila močnejša od nesreče. Čebelnjak je postavil na novo in v njem zapustil osem družin.

V grob so ga nosili in položili sosede in čebelarji, s katerimi je prijateljeval.

Čebelarška družina
Poljane-Gorenja vas

STANKO PRELOG

Lani je vrste Čebelarskega društva Središče zapustil dolgoletni član Stanko Prelog. Rodil se je leta 1922 v Bučkovcih. Bil je prometnik na železniški postaji v Beltincih. V tem kraju je začel leta 1953 tudi čebelariti, najprej s šestimi panji, kasneje pa je čebelaril s sedemdesetimi čebeljimi družinami.

Od samega začetka je bil član Čebelarskega društva Murska Sobota, ki mu je za vestno delo podelilo odličje Anton Janša III. stopnje. Po upokojitvi leta 1982 je čebele prepeljal v Ormož, kjer si je zgradil hišo. Takoj se je včlanil tudi v Čebelarsko društvo Središče pri Ormožu. V spominu nam bo ostal kot vesten član in dober čebelar.

Čebelarsko društvo
Središče - Ormož

JANEZ PINTAR

Sedaj ko čebele mirno prezimujejo in čakajo tople pomladi, smo se s čebelarskim praporom poslovili od prerano umrlega čebelarja in dobrega tovariša Janeza Pintarja.

Rodil se je leta 1938, zaposlen pa je bil pri ELEKTRO Celje. Čebelariti je pričel leta 1984 in je imel za delo s čebelami veliko načrtov, ki pa mu jih je pretrgala veliko prerana smrt. Zgradil si je lep nov čebelnjak in že imel 10 AŽ panjev čebel. Pridno je prebiral Slovenski čebelar, se posvetoval s starejšimi čebelarji, da bi bil čim bolj pripravljen za čebelarjenje, ko bi izpolnil pogoje za upokojitev. Tedaj je želel živeti in delati s čebelicami. Bil je zelo aktiven v Čebelarski družini Vojnik, zamudil ni nobenega predavanja, čebele pa je jeseni skrbno zazimil, da sedaj preskrbljene čakajo toplo pomlad. Nenadna smrt je zelo prizadela prijatelje čebelarje iz naše čebelarske družine. Vsi čebelarji celjske občine ga bomo ohranili v najlepšem spominu.

Čebelarška družina
Vojnik

FRANC FIŠER

V 67. letu starosti nas je zapustil dolgoletni in zvesti član našega društva Franc Fišer. Po poklicu je bil elektrikar in je kljub obilici dela našel tudi čas za čebelarjenje. Ko se je pred leti upokojil, so ga razveseljevale tudi čebele.

Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Čebelarsko društvo
Slovenj Gradec

OBVESTILO

Čebelarsko društvo »Dolomiti« v Polhovem Gradcu vabi na predavanje POAPNELA ZALEGA - preprečevanje in zdravljenje. NOVO O ZATIRANJU VAROOZE, ki ga bo dne 18. 2. 1990 ob 9. uri imel v domu čebelarjev v Polhovem Gradcu prof. dr. Jože Rihar. Vstopnine ni. Avtobus odpelje iz Ljubljane ob 8.30.

CENIK UČIL IN OBRAZCEV, KI SO NA ZALOGI PRI ZČDS

Odličje Anton Janša (vse stopnje)	91,00 din
Diplome (razne)	1,00 din
Obrazec predloga za odlikovanje	0,20 din
Evidenčni list članstva	0,20 din
Članska izkaznica	0,30 din
Slovenski čebelar (posamezni izvod)	23,00 din

Literatura, pri kateri imajo člani ZČDS 20 % popusta

	s popustom 20 %	brez popusta
Nalepke za kozarce	0,10 din	0,12 din
80 let škofjeloš. čebelarstva	3,60 din	4,30 din
Mladi čebelar (Gregori)	43,20 din	51,80 din
Čebelarstvo (Rihar)	18,70 din	20,80 din
Ekonomika čebelarjenja (Relić)	24,00 din	30,00 din
Priročnik za začetnike	40,00 din	50,00 din
Priročnik o zdr. varstvu	40,00 din	50,00 din
Videokaseta o vzreji matic	235,00 din	282,00 din

OBVESTILO

VODSTVA ČEBELARSKIH DRUŠTEV PROSIMO, DA DO KONCA
FEBRUARJA ZBEREJO ČIM VEČ ČLANARINE IN NAM POŠLJEJO SEZNAM
ČLANSTVA.

VSEM, KI V TEM ČASU NE BODO PORAVNALI ČLANARINE, BOMO
PRENEHALI POŠILJATI NAŠ ČASOPIS.

ZČDS

Časopis Slovenski čebelar je ustanovilo »Slovensko čebelarsko društvo za Kranjsko, Štajersko
Koroško in Primorsko« leta 1898.

Izdaja ga Zveza čebelarskih društev Slovenije, Cankarjeva 3/II, 61000 Ljubljana, tel.: (061)
210-992.

Časopis izhaja v Ljubljani vsakega 1. v mesecu in je oštevilčen z zaporedno številko meseca.
Časopisni (izdajateljski) svet sestavljajo: Andrej Dvoršak, Ivan Esenko, mag. Franc Javornik,
Andrej Jernej, inž. Ervin Kuhar, dipl. oec. Aleš Mižigoi, inž. Janez Poklukar.

Uredniški odbor sestavljajo: prof. Janez Mihelič, inž. Jože Babnik, Andrej Dvoršak, mag. Franc
Javornik, inž. Janez Poklukar, Boris Slavec in Pavle Zaletel.

Glavni in odgovorni urednik: prof. Janez Mihelič

Lektorica: prof. Nuša Radinja

Člani imajo pravico do enega brezplačnega oglasa do 20 besed v tekočem letu, vsako nadaljnjo
besedo pa plačajo po veljavnem ceniku za splošne oglase.

Cene reklamnih oglasov: cela stran 9.720.000 din, pol strani 4.420.000 din, četrt strani – 1.210.000
din. Popust pri ceni za 3- do 5-kratno objavo je 10 odstotkov, za 6- do 10-kratno objavo 20
odstotkov, za celoletno objavo 30 odstotkov. Cena splošnih oglasov je 46.000 din za besedo,
enaka cena velja tudi za osmrtnice, ki presegajo 40 besed.

Številka dinarskega ziro računa pri SDK v Ljubljani je: 50101-678-48636.

Po mnenju št. 421-1/74 pristojnega republiškega organa je časopis oproščen temeljnega davka
od prometa proizvodov.

Tiska Tiskarna KURIR, Ljubljana, Parmova 39.

Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo.

PREDAVANJE V ŽALCU

Zveza čebelarских družin občine Žalec vabi v nedeljo, 4. februarja 1990 ob 9. uri, v dvorano skupščine občine Žalec, Savinske čete 5 (pritličje), na predavanje z naslovom »Zatiranje varoe, hude gnilobe in poapnele zalege«. O omenjeni temi bo predaval ravnatelj čebelarske šole iz Gradca v Avstriji Josef Ulz. Predavanje bo popestril z grafoskopskimi slikami, diapozitivi in filmom.

Na predavanje vljudno vabimo vse člane, prav tako pa tudi druge čebelarje, ki jih zanima vsebina predavanja.

VABILO

Čebelarsko društvo Ljubljana Center vabi vse člane na občni zbor, ki bo 1. februarja 1990 ob 17. uri v dvorani poslovne stavbe ISKRA, Trg revolucije 3, Ljubljana.

PREDAVANJA ČEBELARSKEGA DRUŠTVA LJUBLJANA CENTER

Vabimo vse čebelarje in ljubitelje čebel na naslednja predavanja:

8. 2. 1990 ob 17. uri: JURIJ SENEČAČNIK, prof. dr.

Rezultati dosedanjega zdravljenja s fluvalinati

15. 2. 1990 ob 17. uri: TANJA MEDVED, dipl. biol.

Kakšen naj bo med in čebelji proizvodi, da bodo ustrezali jugoslovanskim in evropskim standardom

22. 2. 1990 ob 17. uri: ANDREJ SCHWARZMANN

Tehnologija čebelarjenja v sedanjih razmerah

Predavanja bodo v stolpnici ISKRE v Ljubljani, Trg revolucije 3.

ČD LJUBLJANA CENTER
predsednik DUŠAN HOLZBAUER

MALI OGLASI

ČEBELARJI, še vedno izdelujem 9- in 10-satne AŽ panje po konkurenčni ceni. Naročila 5 ali več panjev dostavim brezplačno na dom ali vašo železniško postajo. Stanko Praprotnik, Hum 32, 62270 Ormož, tel.: (062) 701 593.

IZDELUJEM plastične pokrove za 1 kg kozarce, prozorne, bele, zelene in rumene barve. Anton Bizjak, Zagon 6 a, Postojna, tel.: (067) 23 586.

PRODAM stroj za odkrivanje satja. Cena 500 DEM ali plačilo z medom. Matija Brinovar, Stržišče 1, Zabukovje, tel.: (0608) 81 110.

PRODAM kamion TAM 2000 – prevozni čebeljak z 28 AŽ in 14 polnakladnimi panji z vseljenimi družinami ali brez. Tel.: (061) 611 173.

PRODAM grelce za panje. Ugodno za zanesljivo zadimljenje in zgodnji razvoj čebeljih družin. Zahtevajte prospekt. Hrvoje Erpačič, Gornji Bukovac 129, 41050 Zagreb, tel.: (041) 224 009.

PRODAM 10 čebeljih družin na 9 satih. Viktor Kladnik, tel.: (0608) 81 110. (cena 50 DEM)

NAČRT oziroma uporabne skice za avtomobilsko prikolico – prevozni čebeljak – tudi z možnostjo prezimovanja za 12 AŽ panjev, odkupim, tel.: (061) 267 250 – zvečer.

PROIZVAJAM pokrovčke za steklene kozarce (1 kg) in ročke za 3 kg medu. Naročila plačate po povzetju. Borivoj Petrović, Vinogradska 158, 11070 Novi Beograd, tel.: (011) 155-654.

IZDELAM vam zelo kvalitetne satnice iz vašega voska – hladno valjane. Mere po želji na ročnika. Vosek tudi odkupujem. Informacije po telefonu (061) 712 089.